220296

Илм ўзни билмакдир

Ма'рифат

MA'RIFAT • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ • معرفت

1931 йилдан чиқа бошлаган | 1996 йил 24 февраль, шанба | Баҳоси сотувда эркин нархда. | 14 (6711)

Даъват

Биз ўз қадриятларимизни жаҳон цивилизациясидан ажратмаймиз, бу — биз келажагимизнинг теран миллий ва умуминсоний қадриятлар ҳамоҳанглигида кўрамиз, деганидир.

Ислом КАРИМОВ

Ибрат

ТошДУ Ёшлар иттифоқи талабаларни ўқишдан бўш вақтларида иш билан таъминлаш мақсадида «Оникс» ҳиссадорлик жамияти (эски Миконд заводи), С. Раҳимов туман халқ таълими бўлими ва соғлиқни сақлаш бошқармаси билан шартнома тузди. Шартномага мувофиқ талабалар дарсдан кейин ишчи, ўқитувчи ва ҳамшира сифатида мазкур ташкилотларда хизмат қилишади. Маошлар ойига қилган ишига қараб 500 сўмдан 2500 сўмгача бўлади.

«Оникс» ишчи-талабалар учун махсус хизмат автобуси, С. Раҳимов туман халқ таълими бўлими ва соғлиқни сақлаш бошқармаси эса текин йўл чипталари ажратади.

ЎЗБЕКИСТОН — ИСТИҚЛОЛ ЙЎЛИДА СОБИТҚАДАМДИР

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг россиялик журналистларнинг саволларига берган жавобларидан

Ўзбекистон Президенти россиялик журналистлар саволларига жавоб қайтаришга киришар экан, мамлакатимиз барча учун очиқлигини, Ўзбекистон иқтисодиётни сиёсатдан устун қўйган ҳолда жаҳондаги барча давлатлар билан тенг ва ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатаётганини таъкидлади.

***

— Кўппартиялилик биз учун ҳам янги ҳодиса, — деди жумладан Президент. — Айни пайтда Ўзбекистонда бир неча партия мавжудлиги ва улар Олий Мажлисда ўз фракцияларига эгалигидан воқифсиз. Бироқ мамлакатимиздаги сиёсий партиялар ҳали шаклланиш жараёнидадир.

Ўзбекистон раҳбари демократиялаш жараёнининг энг муҳим жиҳати жамиятимизда сайлов йўлининг қарор топгани эканига эътиборни қаратди. Сиёсий партиялар шунчаки тузилмай, жамиятдаги маълум қатламга таяниши, бу қатлам вакиллари фикр-ўйлари, иродаси ифодачиси бўлиши лозим.

***

Президент журналистларга коммунистик ғояларни юртимизга ташиб келтирганлар, Осиё ва Африкадаги айрим мамлакатларга капитализмни четлаб, феодализмдан социализмга сакраб ўтишни Ўрта Осиё, шу жумладан, Ўзбекистон мисолида намойиш этишга уринганларини, аслида эса бу ерда «казарма социализми» ҳукм сурганини эслатди. Бизнинг ўлкада коммунистик ғоя миллий асосга эга бўлмаган. У большевиклар томонидан Ўзбекистонга экспорт қилинганини Туркистон марказий ижроқўми раҳбарлари орасида маҳаллий кадрлар бўлмаганидан ҳам билиш мумкин. Коммунистлар маҳаллий кадрларга йўл бериш, миллий қадриятларни ривожлантириш у ёқда турсин, уларни очиқчасига йўқ қилиш билан шуғулланган. Хусусан, маҳаллий миллат вакиллари дастлаб босмачи сифатида қирилди. Уттизинчи йиллар охирларида эса миллат манфаатини ўйлайдиган маҳаллий зиёлилар халқ душманлари сифатида шафқатсизларча маҳв этилди. Бу сиёсат Иккинчи жаҳон урушидан сўнг ҳам давом этди. Унинг «лигачёвча» тадрижи Горбачев замонида «Ўзбеклар иши», «Пахта иши» ниқоби остида намоён бўлди. Бутун Россияда ҳукумат тепасига келишга интилаётган ва ўзларини «коммунист» деб атаётган гуруҳ аъзолари собиқ СССРни тиклаш ҳақида сўзлар эканлар, бу фожиаларни унутмасликлари керак. Ўзбек халқи энди ҳеч қачон бундай истибдодга йўл қўймайди.

***

Ислом Каримов Ўзбекистон жамиятда мулкдорлар синфининг — қатламининг вужудга келишига катта аҳамият бераётганини таъкидлади. Жамиятда ана шундай қатлам вужудга келиб, муқим мавқени эгаллагандагина мамлакатдаги демократиянинг, жумладан, сиёсий партияларнинг барқарорлиги ҳақида сўз юритиш мумкин.

***

Ислом Каримов хорижлик ишбилармонларни жалб этишда уларнинг мамлакат имкониятларидан воқифлиги муҳим аҳамият касб этишини айтди. Шу боис мен жаҳондаги йирик бизнесменлар, иш одамлари, давлат раҳбарлари йиғиладиган Давос учрашувларида беш йилдан бери мунтазам иштирок этиб келмоқдаман, — деди Президент.

(Давоми 2-бетда).

Яқинда С. Раҳимов туманидаги 309-шарқ тиллари лицейида ўқувчилар билан форс тилида ажойиб кеча ўтказилди. Унда Эрон Ислом Республикасининг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси жаноб Махсен Пакоин ва Ўзбекистон маданияти бўйича дипломант Мехроб Ражаб жаноблари, шунингдек Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институтининг шарқ тиллари бўйича услубчиси Муҳаммад Бухорий ва бошқалар иштирок этишди. Кечани лицейнинг форс тили ўқитувчиси Муҳаммад Ражаб Латипов олиб борди.

Учрашув сўнгида элчи жаноблари лицейга эсдалик совғаларини топширди.

Суратда: учрашувдан лавҳа.

А. ГУБЕНКО олган сурат.

ЖУМЛАДА ЖАҲОН

⊛ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан атоқли давлат ва жамоат арбоби Файзулла Хўжаев таваллудининг 100 йиллиги шу йил республикамизда кенг нишонланадиган бўлди.

⊛ Республикамизга расмий ташриф билан келган Россия ташқи ишлар вазири Евгений Примаковни Президентимиз Ислом Каримов қабул қилди. Меҳмоннинг Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири А. Комилов билан бўлган учрашувида эса 1996 йилдаги икки томонлама ҳамкорлик дастури имзоланди.

{ Ўзбекистон Республикаси Президенти девони Ахборот марказида республика халқ банки раиси Нуриддин Муҳиддинов ва банкнинг масъул ходимлари журналистларни қизиқтирган саволларга атрофлича жавоб беришди. Шунингдек, Н. Муҳиддинов банк тизимига киритилаётган янгиликлар хусусида ҳам маълумот берди.

⊛ Борис Ельцин Россия оммавий ахборот воситалари муҳаррирлари билан бўлган учрашувда давлат бошлиқлари сайлови бошқа пайтга кўчирилиши ҳақидаги миш-мишларни рад этди. У бу борада Конституцияга мувофиқ демократия тамойилларидан оғишмай ҳаракат қилажагини билдирди.

⊛ АҚШ Молия вазирлиги эски долларларни янгисига алмаштириш шарт эмаслигини билдирмоқда. Қалбаки долларларнинг кўпайиб кетганлиги боис алмаштирилиши мўлжалланаётган янги долларларнинг бағридаги ҳимоя иплар ультрабинафша нурларга тутилганда қизғиш тус беради. Бу ипларга долларнинг қиймати ҳам ёзилган.

⊛ Бельгияда ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисидаги қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди. Яқин кунларда у парламентга тақдим этилади. Қабул қилингач (бунга ҳамма тўлиқ ишонишмоқда), Бельгия ҳам бу жазо турининг аллақачон баҳридан ўтган Европа иттифоқидаги мамлакатлар қаторига туради.

⊛ Катар давлатида ҳарбий тўнтаришга бўлган ҳаракат тўхтатилди. 47 нафар ҳарбий хизматчилар ва миршаблар иштирокида барбод этилган бу интилиш бошида «ички кучлар» турганлиги айтилмоқда. 100 киши қамоққа олинган.

СОҲИБҚИРОН ПАРТАСИ

1996 йил—Амир Темур йили

Сарлавҳага эътибор берган бўлсангиз, унда гап буюк Соҳибқирон ўтирган парта ҳақида эмас, балки унинг номи билан аталган парта ҳақидалигини мушоҳада қилиб англайсиз. Шундай номдаги парталар Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ туманидаги 19-ўрта мактабнинг барча синфларида таъсис этилди. Амир Темур номидаги партада ўтиришга ҳафта давомида аъло баҳоларга ўқиган ва намунали хулқини намоён этган ҳар бир синфнинг икки ўқувчиси мушарраф бўлади.

Табиийки, бундай махсус партада ўтиришга мушарраф бўлган ўқувчилар нималар ҳақида ўйлаши, ғурурланиши, билим олишда энг олдинги сафда бўлишга интилиши — буларнинг ҳамма-ҳаммаси катта маънавий ютуқдир. Бироқ бундан бошқа омил ҳам бор: низомга кўра, ўқув йили якунлари бўйича Амир Темур номи билан аталган партада энг кўп вақт ўтиришга эришган ўқувчи мактаб маъмуриятининг фахрий ёрлиғи ҳамда қимматбаҳо совға билан тақдирланади.

Қисқа қилиб айтганда, Яккабоғ туманидаги 19-ўрта мактаб ўқувчиларининг ўқишда ва ахлоқда энг намунали бўлиш учун мусобақада буюк Соҳибқирон билан фахрланиш туйғуси уларни руҳлантирмоқда.

Соғлом авлод учун

Таълим-тарбия муассасаларида «Соғлом авлод учун» дастури асосида ниҳоятда кенг ва чўнг қамровли ишлар, эзгу изланишлар олиб борилмоқда. Қарши шаҳридаги «Шўртангаз» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли «Нодирабегим» номли болалар боғчасида ўтказиладиган Қашқадарё вилоят таълим муассасаларида «Соғлом авлод учун» давлат дастурининг бажарилиши ҳақида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг кўчма ҳайъат мажлиси ҳам ана шу ишларнинг бажарилишига бағишланади. Шу муносабат билан мухбиримиз Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги мактабгача тарбия бошқармаси бошлиғи Ҳамида Аҳмедова билан суҳбатлашди.

БОЛА — ҲАЁТ БЕЗАГИ

28 февраль — 1 март кунлари Қашқадарёда кўчма ҳайъат йиғилиши бўлиб ўтади

— Ҳамида опа, даставвал мана шу ўтказиладиган тадбирнинг моҳияти ҳақида гапириб берсангиз.

— Ўзингизга маълумки, кейинги йилларда мактабгача тарбия муассасаларини янгилаш борасида чуқур изланишлар кетаётир. Турли йўналишдаги ихтисослаштирилган болалар боғчалари, боғча-мактаб, боғча-гимназия, боғча-лицейлар ташкил этилмоқда ва улар дастлабки ижобий самараларини кўрсатмоқда. Шу билан бир қаторда мактабгача тарбия муассасаларида «Соғлом авлод учун» давлат дастурининг бажарилишига алоҳида аҳамият берилаётир. Ўтган йили Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими, Соғлиқни сақлаш, Қишлоқ хўжалиги вазирликлари, Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси, Республика Болалар жамғармаси, Республика Хотин-қизлар қўмитаси, «Соғлом авлод учун» жамғармаси, Таълим ва фан, Агросаноат мажмуи ходимлари касаба уюшмалари марказий қўмиталарининг 1994 йил 21 октябрдаги қўшма ҳайъат қарорига мувофиқ мактабгача тарбия муассасалари ўртасида ўтказилган «Соғлом авлод учун» республика кўрик-танлови якунланди.

Мазкур кўрик-танлов биринчи марта ўтказилаётганига қарамасдан болалар саломатлигини яхшилаш, жисмоний, руҳий ҳолатларини мустаҳкамлаш борасида тарбиячилар, жисмоний тарбия ходимлари, шифокорлар ҳамкорлигининг натижаларини намоён этди.

Кўрик-танловнинг якуний босқичи шуни кўрсатдики, кўпчилик мактабгача тарбия муассасаларида жажжиларни ҳар томонлама тарбиялаш учун таълим-тарбия ишларини ташкил қилишни мукаммаллаштиришга, тарбия жараёнида халқ педагогикасига, ўқув-тарбия ишларининг ноанъанавий усулларига кенг аҳамият берилаётир. Болаларнинг ақлий ва жисмоний томондан такомиллашуви, уларга тиббий хизмат кўрсатишни юқори савияда ташкил этиш, овқатлантириш сифатини яхшилашда ҳам муҳим ўзгаришлар борлиги кишини қувонтиради. Бу ҳолатлар ўша кўрик-танловда ғолиб деб топилган мактабгача тарбия муассасаларининг иш тажрибаларида, машғулот баёнларида янада ёрқинроқ, тўла ва ижодкорона талқин қилинган.

— «Соғлом авлод учун» давлат дастурининг бажарилиши масаласи кўриладиган навбатдаги Ҳайъат мажлисини ўтказиш учун нега айнан Қарши шаҳридаги «Нодирабегим» болалар боғчаси танланди?

— «Шўртангаз» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли «Нодирабегим» болалар боғчаси Республика мактабгача тарбия муассасалариаро кўрик-танловда ғолиб бўлган эди. Ҳақиқатан ҳам бу жаж-

(Давоми 2-бетда).

Телеграмма

УЧИНЧИСИ... ЎРГАНИБ ЧИҚИЛСИН

Газетамиз саҳифаланаётганда таҳририятимизга бир йўла учта телеграмма келди. Уларнинг иккитаси хушхабар.

БИРИНЧИСИ

«Нурота ҳунар лицейи 20 тонна ўрнига 32 тонна қора металл ва 500 килограмм рангли металл топшириб жорий йилда белгиланган режани 150 фоизга уддалади. Билим юрти раҳбари М. Худойқулова».

ИККИНЧИСИ

«Шеробод ҳунар лицейи 1996 йил учун қора ва рангли металл парчаларини йиғиб топшириш бўйича ўз режасини ошиғи билан бажарди. Лицей директори Т. Раҳмонқулов.»

Қисқа вақт ичида бундай ютуққа эришган ҳар икки жамоани чин дилдан қутлаймиз!

УЧИНЧИСИ...

Учинчиси бизни бироз ўйга толдирди. Унда Ғиждувон алоқа тармоғи бошлиғи Омонов: **«1996 йил 14 февраль чоршанба куни чиққан «Маърифат» газетасидан олишимиз керак бўлган 647 нусха ўрнига тахламда 624 дона, яъни 23 нусха кам келди. Бу иккинчи огоҳлантириш телеграммаси. Рўзномалар тўлиқ етказилмаса тегишли ташкилотларга мурожаат қилишга мажбурмиз»**, —дея хабар қилади.

Аввало шуни айтмоқчи эдикки, ғиждувонликларнинг биринчи телеграммаси таҳририятимизга келиб тушгани йўқ. Хабардан маълум бўлишича, илгарилари ҳам газета керагидан кам миқдорда етказилган. Бу ташвишли ҳол, албатта.

Тўғри, газетанинг ўқувчига ўз вақтида етказиб берилишидан биринчи галда таҳририят манфаатдор. Бироқ уни тўлалигича вақтида жойларга етказиб бериш бизнинг зиммамизда эмас. Табиийки, бу ишга Республика Матбуот тарқатиш Маркази ва унинг жойлардаги ташкилотлари масъул.

Хўш, «Маърифат»нинг 14 февраль сони Ғиждувонга нега кам борди? Газетанинг ўша кунги сонида «Ўзбекистон тарихини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси» эълон қилинган эди. Бу, шубҳасиз, ҳамёнидан харж қилмай газета ўқишга одатланганлар «иштаҳа»сини карнай қилиб юборган. Юмшоқ қилиб айтганда, нафсга эрк бериш одобдан эмас.

Ўйлаймизки, бировлар чўнтагидан майиз ейишга ўрганган «газетхон»лар ва бу ишга бош-қош бўлганларни аниқлаш ва уларни тартибга келтириб қўйишда бизга Республика Матбуот тарқатиш Маркази маъмурияти яқиндан ёрдам кўрсатади.

Таъкид

«ҲАСБИ ҲОЛ»НИНГ ДАРСЛИКДАГИ АҲВОЛИ

Мужрим — Обид XVIII аср охири — XIX аср бошларида Бухорода ижод қилган етук шоир. Бу ижодкорнинг эл орасида обрў топиши, асосан, Амир Шоҳмурод (1785 — 1800), Амир Ҳайдар (1800—1826) ҳукмронлиги даврига тўғри келади (Ўзбек адабиёти тарихи, IV том, Тошкент — 1978, 250-бет).

Мужрим — Обид — зуллисонайн шоир. У туркийда ҳам, форсийда ҳам девон тузган. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти Қўлёзмалар хазинасида Мужрим — Обид форсий девонининг 1822-1823 йили китобат қилинган 991 рақамли бир ва туркий девоннинг 1800 йили битилган 1779 рақамли, 1817-18 йили кўчирилган 976 рақамли, 1883-1889 йили китобат қилинган 1397 рақамли уч дастхат нусхаси сақланмоқда.

Шоирнинг «Ҳасби ҳол» маснавийси ўзбекча девоннинг учаласида ҳам мавжуд. Маснавий ҳозир мактабларимизнинг 6-синфлари адабиёт дарсида ўргатилмоқда. Биз ана шу маснавий, аниқроғи, унинг нашрлари, бу борадаги хатолар ҳақида фикр юритишни мақсад қилдик. Бунинг учун дарсликдаги маснавий матнини қўлёзмалар билан чоғиштирдик. Шунда асардаги баъзи байтлар тушиб қолганини, айрим сўзларнинг эса, нима учундир, ўзгартирилганини ҳам кузатдик. Маснавий муаллиф томонидан «Ҳасби ҳол» деб номланган. 6-синф дарслигида эса «Арзи аҳвол...» сарлавҳасида берилади. Бу сарлавҳа асарнинг биринчи мисраси дастлабки сўзларидан олинган. Чунки маснавий: «Арзи аҳволи бу фақиру ҳазин», — деган сатр билан бошланади. Фикримизча, китоб Мужрим — Обид ёзиб қолдирганидек, «Ҳасби ҳол» сарлавҳасида чоп этилиши лозим эди. Агар маснавийга, ҳақиқатан ҳам, муаллифнинг арзи, шикояти — деб қаралса, шоир кимга шикоят қилган? Ўша дамда Бухорони бошқараётган Амир Ҳайдаргами? Хўш, шоҳ Амир Ҳайдарга десак, шоир ўз фарзандлари, хотини ва кишиларнинг бевафолиги ҳақида шоҳга арз қилиши шартми? Албатта, йўқ. Шундан кейин бунинг жавобини шоир қўлёзмаларидаги маснавий байтлари орасидан изладик. Маълум бўлишича, маснавийнинг охирги саккиз байти нашрда тушиб қолган. Бу байтлар муаллифнинг Оллоҳга қилган илтижоси, яъни маснавийнинг «муножот» қисми, деб хулоса чиқаришга тўла ҳуқуқ беради.

(Давоми 3-бетда).

Олий ўқув юртларида

ЕТУК МУТАХАССИС БЎЛИШ ВАТАН ОЛДИДАГИ БУРЧ

Келажаги буюк мустақил Ўзбекистоннинг равнақи бугун аудиторияларда таълим олаётган талабаларнинг билим салоҳияти, ихтисосини пухта ўзлаштириши, ишбилармонлик қобилиятининг шаклланиши, ватанпарварлиги, юксак маънавий ва ахлоқий фазилатлари билан бевосита боғлиқдир. Буни ҳар бир талаба чуқур англаб етиб, етук мутахассис бўлишга янгича қараш билан ўқимоғи, тарбияланмоғи, эртанги кун фаолиятига тайёрланмоғи лозим.

Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университети талабалар гуруҳлари сардорларининг шу йил 15 февралда бўлиб ўтган йиғилиши ана шу талабларни тенгдошлари олдига қўйди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Самарқанд вилояти Кенгашидаги нутқидан келиб чиқадиган вазифалар асосида талабалар гуруҳларининг фаолиятини кенг муҳокама қилган бу йиғилишда олий ўқув юртида йўл қўйилган бир қатор камчиликларни бартараф этиш, ёшларни чуқур билим олиши учун яратилаётган янги маънавий муҳитни қўллаб-қувватлаш, университет раҳбариятининг талабалар билимини аниқлашнинг умумжаҳон тизимидаги рейтинг ва тест синовларига ўтиш бўйича тадбирларини амалга оширишга кўмаклашиш, талабаларнинг онгли равишда ўз ихтисосини пухта эгаллашига, илмий изланишига шарт-шароитлар яратиш каби масалалар атрофлича муҳокама этилди ҳамда тадбирлар мажмуаси ишлаб чиқилди.

Йиғилиш қатнашчилари барча талабаларга, профессор-ўқитувчиларга қарата жаҳон андозаларига мос етук мутахассислар тайёрлаш юзасидан Мурожаатнома қабул қилдилар.

Мухбиримиз.

МММ ХАБАРЛАРИ

ҲАВАС КЕЛТИРУВЧИ «НАРСА»ЛАР

Республикада қизғин давом этаётган «Ўзбекистон — Ватаним маним» қўшиқлар кўрик-танлови янги-янги истеъдодларнинг пайдо бўлишида жуда қўл келаяпти. Шаҳрихон шаҳрида ўтказилган танлов ҳам турли ёшдаги санъат ихлосмандларини ўзида жамлади.

Мазкур анжуманда Собиржон Худойбердиев бошқараётган шаҳар мусиқа мактаби хор жамоаси ижросидаги «Ўзбекистон гул диёр» (С. Худойбердиев шеъри ва мусиқаси) қўшиғи ҳақиқий маҳорат кашф этган бўлса, уч яшар Умидахон Набиеванинг Ватанни мадҳ этувчи лапари ҳамманинг ҳавасини келтирди.

АБДУЛЛА АКАНИНГ ПУЛЛАРИ КЎПАЙСИН...

Чироқчи туманининг Кўкдала ҳудудида жойлашган Абдураҳмон Хўжаев номли мактаб ўқувчилари яқинда бўлиб ўтган умумий йиғилишлари якунида ҳаммалари баробарига «Абдулла аканинг пуллари кўпайсин» — дея юзларига фотиҳа тортдилар.

Саховатли фермер Абдулла ака жорий ўқув йилида ҳам мактабнинг аълочи ўқувчиларини рағбатлантириш учун ўн минг сўм пул ажратган эди. Ўша куни Абдулла ака Сулаймонов мактаб ўқувчиларининг умумий йиғилишида қатнашиб, ўқув йили якунидаги мактаб таъмири учун яна ўн минг сўм миқдорида маблағ-ёрдам қилишга сўз берди.

«ЙИЛ МАКТАБИ» МАРРАДА

Чортоқ туманида ўтказилган навбатдаги «Йил мактаби» танловида мактабдаги ўқувчи- ёшларнинг олимпиадаларда, спорт мусобақалари ва турли танловлардаги фаол иштироки, битирувчиларнинг олий ва ўрта махсус билим юртларига бўлаётган шахсий муносабати, халқ хўжалик режаларининг бажарилиши, мактабларнинг педагог кадрлар билан таъминланиши ҳисобга олинди.

Танловда 6-ўрта мактаб жамоаси ғолиб деб топилди. Ғолиб мактаб директори Ҳакимжон Мамажонов йиғилганларга билим масканида олиб борилаётган ишлар ҳақида сўзлаб берди.

ЯНА БИР ФУТБОЛ БЎЛИМИ

Қораўзак тумани халқ таълими бўлимига қарашли болалар ва ўсмирлар спорт мактабида ёшларнинг азалий орзусига айланган бўлим — футбол бўлими очилди. Бўлимни тажрибали тренер — ўқитувчи Р. Сеитов бошқармоқда.

Айни пайтда мазкур футбол бўлими ўзининг 4 та мактабдан танлаб олинган 61 нафар ҳақиқий аъзосига эга.

ҲОМИЙ ҲИММАТИ

Нукусдаги «Каттагор» темир-бетон заводи директори, шаҳар кенгашининг депутати И. Қалмуротов болапарвар раҳбарлардан.

У шаҳардаги Терешкова номли мактабга ташриф буюриб, ўқувчилар ва ўқитувчилар жамоаси билан учрашди. Учрашувдан сўнг ўз ҳисобидан мактабдаги 6 нафар кам таъминланган оилалар фарзандларига 5 минг сўмлик кийим-кечаклар ва дарслик сотиб олиб берди.

ЎЗБЕКИСТОН — ИСТИҚЛОЛ ЙЎЛИДА СОБИТҚАДАМДИР

(Боши 1-бетда).

Шу ўринда юртбошимиз «УзДЭУавто» корхонаси ва Бухородаги нефтни қайта ишлаш заводи қурилишига хорижлик ишбилармонлар билан тенг шериклик тамойилида сармоя сарфланганини таъкидлади. Ўтган йилда мамлакатимизда 1 миллиард АҚШ доллари ҳажмида сармоя ўзлаштирилди.

Илгари нефть олишга сарфланадиган пахтани жаҳон бозорида сотишдан тушган маблағни бошқа соҳаларни ривожлантиришга, жумладан, сўмнинг қадрини оширишга сарфлаш имкони туғилди. Биз 1996 йилда сўмнинг тўла ички конвертация қилинишига эришамиз, — деди Ўзбекистон раҳбари. — Бунинг учун пухта ҳисоб-китоб ва етарли имкониятларга эгамиз. Ўтган йили валюта биржаси орқали 1,5 миллиард АҚШ доллари сотган бўлсак, жорий йилда бу кўрсаткич 2,6 миллиард долларга етиши мўлжалланмоқда.

Банклар ҳар томонлама оёққа туриб олиш учун уларнинг дастлабки беш йил давомида олган фойдасидан солиқ олинмайди. Улар бу маблағни замонавий ускуналар, компьютерлар сотиб олишга, хизмат кўрсатиш соҳасини яхшилашга сарфлаётир. Айни пайтда банкларда пул ўтказишнинг электрон тизими кенг қўлланмоқдаки, бу бутун иқтисодиётнинг юксалишига самарали таъсир эта бошлади.

Биз ўзимизнинг аниқ мақсадларимизга эгамиз. Ундан оғишмай бораверамиз,— деди Ўзбекистон Президенти.— Бу жаҳон иқтисодиётига, цивилизациясига интеграциялашув йўлидир. Жаҳондаги йирик мутахассислар томонидан синчиклаб ўрганилган ва юксак баҳоланган Конституциямизда дин давлатдан ажратилгани ёзиб қўйилган. Биз Ислом динига сиёсий эмас, балки маънавий қадриятимиз сифатида қараймиз ва баҳо берамиз. Хулоса шуки, биз ўз қадриятларимизни жаҳон цивилизациясидан ажратмаймиз, бу — биз келажагимизни теран миллий ва умуминсоний қадриятлар ҳамоҳанглигида кўрамиз, деганидир. Аммо республика раҳбарияти жамиятни тараққий эттиришда ўзбек халқининг ўзига хос хусусиятларини инобатга олган ҳолда ҳаракат қилиш ҳақида сўзлаганда буни «Ўзбекистон ўз демократиясини яратмоқчи» деб тушунмаслик керак,— деди Президент.— Гап бу ерда, айтайлик, Японияда демократик тузум Америкадаги демократиядан фарқ қилиши, хусусан, Ғарб кишиларига индивидуализм, Шарқ кишиларига эса жамоага боғланиб иш кўриш хослиги ҳақида бормоқда. Шунинг учун ҳам Ўзбекистонда ижтимоий ҳаётда катта обрўга эга бўлган маҳаллалар тизимига жиддий эътибор қаратилаётир.

Кўпмиллатлилик Ўзбекистон учун кўпгина соҳада устунлик яратади. Бинобарин, фақат бир миллат вакиллари яшайдиган мамлакатдан кўра фуқаролари кўпмиллатли бўлган мамлакатнинг имкониятлари кенгроқдир, —деди Президент. Ҳозирги кунда мамлакатимиз фуқаролари миллати, эътиқодидан қатъи назар, тенглик, ўзаро дўстлик ва тотувликда ҳаёт кечирмоқдалар. Шу ўринда Олий Мажлиснинг яқинда бўлиб ўтган сессиясида «Давлат тили тўғрисида»ги қонуннинг янги таҳрирда қабул қилинганини ва у мамлакатимизда яшовчи барча миллат вакиллари учун бирдай манфаатли эканини таъкидлаш лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, давлат бюджетининг катта қисмини ижтимоий соҳага сарфлаш режалаштирилган. Жумладан, аҳолини ҳимоялашга сарфланажак харажатлар бюджетнинг икки бандида ўз ифодасини топган. Ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш деб номланган бу бандларда қайд этилган маблағ ўтган йилдагидан анча кўп бўлиб, бюджет харажат қисмининг 51,4 фоизига баробардир.

Дарҳақиқат, Ўзбекистон Марказий Осиё минтақасида тинчлик ва барқарорликни таъминлаш тарафдори сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда. Шу ўринда БМТнинг Тошкентда ўтказилган Марказий Осиёда хавфсизлик ва ҳамкорлик масалаларига бағишланган кенгаш-семинарини эслаш жоиздир. Бу семинарни ўтказишни ҳам мамлакатимиз раҳбари БМТ минбаридан туриб таклиф қилган эди. Юртбошимиз журналистлар билан суҳбат чоғида Ўзбекистоннинг Афғонистон орқали денгиз портларига чиқадиган автомобиль йўли қуриш нияти афғон тупроғида давом этаётган уруш туфайли амалга ошмай турганини ачиниш билан таъкидлади. Бу йўл қурилишининг бошланиши қурол тутишга ўрганган неча юз минглаб кишиларни меҳнат, яъни ризқу рўз билан таъминлаш имконини берар эди.

Демографик муаммолар Ўзбекистонга хавф солмайди. Ўзбекистон раҳбари ўз фикрини Жанубий Корея мисолида исботлади. Корея Республикасида 2 миллион гектардан зиёд ҳайдаладиган ер мавжуд. Мамлакат аҳолиси 42 миллиондан зиёд. Ўзбекистон эса 4 миллион гектардан ортиқ ер майдонига эгадир. Мамлакатимиз аҳолиси 23 миллиондан ошди, холос.

Президент мамлакатда амалга ошаётган ишлардан раҳбар сифатида тўла қониқмаётганини айтди. Боқимандалик кайфиятидаги раҳбарлар ҳамон мавжудлигини, умуман боқимандаликни ўзининг асосий муҳолифи, деб билишини қайд этди. Афсуски, бу иллатдан ҳанузгача қутила олганимиз йўқ.

ВАЗИФАЛАР БЕЛГИЛАБ ОЛИНДИ

Яқинда халқ таълимини стандартлаш бўйича вилоят инспекцияси раҳбарлари ва инспецияни ташкил этиш ҳамда ишлашини назорат қилишга масъул бўлган ҳокимиятлар вакилларининг семинар-кенгаши бўлиб ўтди.

Тадбирни ўтказиш заруратини шундай изоҳлаш мумкин. Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ҳайъатининг 1994 йил 16 декабрдаги йиғилишида «Наманган вилоят халқ таълими бошқарув идораларининг «Таълим тўғрисида»ги Қонунни бажариш бўйича иш услублари ва методлари ҳақида»ги масалани кўриб чиқиб, бу ишдаги бир қатор камчиликлар очиб ташланган ҳамда тегишли қарор қабул қилинган эди. Қарорга мувофиқ ҳокимликлар билан келишилган ҳолда тўққизта вилоятда халқ таълимини стандартлаш бўйича инспекциялар тузилиб, қолган вилоятларда ҳозир шундай инспекцияларни тузиш бўйича тайёргарлик ишлари олиб борилаётир.

Вилоятлар халқ таълими тизимидаги янги бўғиннинг асосий вазифаларини аниқлаштириш, раҳбарлик органининг кўрсатмалари ва Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг халқ таълими давлат стандартлари бўйича Республика инспекциясининг мақсадга йўналтирилган фаолияти мундарижаси билан уларни батафсил таништириш эҳтиёжи туғилганди. Ўтказилган семинар-кенгаш ҳам ўз олдига ана шу муҳим вазифани қўйди.

Бугунги кундаги асосий вазифа таълимни стандартлашнинг ягона механизмини ишлаб чиқишдан иборат. Семинар-кенгашда ҳам айнан ана шу ҳақда кенг фикр юритилди. Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Ж. Ғ. Йўлдошев, халқ таълими давлат стандартлари бўйича Республика инспекцияси бошлиғи Р. Ш. Аҳлиддиновларнинг маърузалари зўр эътибор билан тингланди.

Аттестация ва аккредитациялашнинг умумий муаммолари тўғрисида, уларни ҳар бир бўғинда — мактабгача тарбия муассасаларида, мактабларда ва мактабдан ташқари муассасаларда, ҳунар-техника билим юртларида алоҳда-алоҳида ўтказишнинг хусусиятлари ҳақида семинар-кенгаш қатнашчиларига Республика инспекцияси бошлиғининг ўринбосари Э. Г. Галикеев, бўлим бошлиқлари ва етакчи мутахассислар батафсил сўзлаб бердилар.

Халқ таълими тизимида назоратни ташкил этишнинг шакл ва методлари ҳамда ижро интизомини яхшилаш ҳақида Халқ таълими вазирлиги юристи С. Г. Бернштейн ахбороти ҳам эшитилди.

Маърузалар ва нотиқларнинг нутқларида алоҳида қайд этилганидек, Ўзбекистон Республикасининг мустақилликка эришганлиги халқ таълимининг ҳам марказнинг сўзсиз бажарилиши лозим бўлган буйруқ кўрсатмаси билан иш юритишига барҳам берди.

Мустақил ривожланиш эса миллий хусусиятларга мувофиқ келадиган, ўсиб келаётган ёш авлодни тарбиялаш ҳамда ўқитишнинг анъанавий шакл ҳамда методлари хусусиятлари инобатга олинган таълимнинг ўз стандартлари бўлишини талаб этади. Шу боис семинар-кенгашда инспекция иши мазмунидаги устивор ўзгаришлар, унинг фаолияти, вазифаларининг кенг кўлами — таълим тизимида назоратни амалга оширишдан тортиб турли бўғинлар ва йўналишларда экспертизалар ўтказиш ҳамда аҳволни диагностик таҳлил қилиш муаммоларигача батафсил муҳокама қилинди.

Семинар-кенгашда асосий уч вазифа белгилаб олинди. Бу вазифалар умумтаълим муассасаларида аттестация ва аккредитацияни ташкил этиш ҳамда ўтказиш, ўқувчилар билим сифатини ошириш билан боғлиқ муаммоларни таҳлил этиш, юқори идоралар ҳамда Халқ таълими вазирлиги директив қарорлари, ўз қарорларининг бажарилиши юзасидан назоратни амалга оширишдан иборатдир.

БОЛА — ҲАЁТ БЕЗАГИ

(Боши 1-бетда).

жилар маскани ҳар томонлама ибратга лойиқ ишларни амалга оширишаётир. Сиз мухбирларнинг тили билан айтганда, биринчи марта кирган кишига эртаклар оламини эслатади. Қашқадарё вилояти «Соғлом авлод учун» жамғармасининг таянч пункти мазкур болалар боғчаси қошида ташкил этилган. Болаларни соғломлаштириш учун барча қулайликларга эга. Кундузги стационари, иридо диагностика маркази, қишки ва ёзги сузиш ҳавзалари, алоҳида спорт зали, ҳаттоки ҳовлида вагон тиш шифохонаси ҳам бор. Бу соғломлаштириш қулайликларидан болалар билан биргаликда ота-оналар ҳам фойдаланишади.

Ўтган ўқув йилидан боғча-мактабга айлантирилган «Нодирабегим» ўзининг компьютер хонаси, ўйинчоқлар ясаш устахонаси, футбол майдони, шахмат мактаби, қўйингки, барча-барча жиҳатлари билан ибратга лойиқ.

— «Нодирабегим» болалар боғчасида ўтказиладиган анжумандан кўзланаётган мақсадлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтсангиз...

— «Таълим муассасаларида «Соғлом авлод учун» давлат дастурининг бажарилиши» мавзуидаги мазкур анжуман-кенгашни ўтказишдан республикамиз мактабгача тарбия муассасаларида амалга оширилаётган илғор иш тажрибаларини ўрганиш, умумлаштириш ва оммалаштириш каби эзгу мақсадлар кўзланаётир. Ўйлайманки, Қарши шаҳридаги «Шўртангаз» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли «Нодирабегим» болалар боғчасидан кенгаш қатнашчилари бир олам таассурот билан қайтадилар.

Суҳбатдош Зубайда УСМОНОВА.

Шаҳрисабз шаҳридаги Мирзо Бедил номидаги мактабда болаларни соғломлаштириш борасида кўпгина ибратли ишлар қилинмоқда. Барча қулайликларга эга бўлган спорт залларида ўқувчилар тиббий ҳамшира кўрсатмасига биноан алоҳида машқлар билан шуғулланишади.

Суратда: ўқувчилар машғулотда.

ИҚТИДОРЛИЛАР УЧУН БАЙРАМ

Бугунги иқтидорли ўқувчи — эртанги кунда мамлакат тараққиётининг таянчи. Уларни камол топтириш учун Республика раҳбарияти алоҳида ғамхурлик кўрсатаётир. Бу борада жойларда, мамлакатимизда турли тадбирлар амалга оширилаяпти. Баҳорги таътил кунларида Тошкентда ўтказиладиган иқтидорли болаларнинг бешинчи республика слёти ҳам худди шундай тадбирлардандир.

Мамлакатимиз пойтахтида бу анжуман қатнашчиларини танловлар, мусобақалар эмас, балки улар учун мазмунан ғоят бой ёрқин байрам, эсда қоларли маданий дастурлар кутмоқда. Бу байрамда қатнашиш ҳуқуқини улар жойлардаги кескин «кураш»лар, вилоятлардаги кўрикларда ўзларининг қобилиятларини моҳирона намойиш этиш орқали қўлга киритганлар.

Тошкентда Республикамизнинг турли жойларидан келган иқтидорли ўқувчилар, яратилган ажойиб имкониятдан фойдаланиб, ижодий мулоқотда бўладилар, ўзаро дўстлик алоқаларини ўрнатадилар. Шу билан бирга улар икки йўналишда ўз санъатларини намойиш қиладилар. Биринчи йўналиш бадиий-эстетик (бадиий чизмачилик, ёғоч ўймакорлиги, миллий каштачилик, ҳайкалтарошлик, бадиий сураткашлик, адабий ижодкорлик) ишлар бўлса, иккинчи йўналиш илмий-техник ижодкорлик, табиатшунослик, ўлкашунослик бўйича ишлардир.

Иқтидорли ўқувчилар байрамининг ташкилий жиҳатдан юқори савияда ва сифат жиҳатдан юксак даражада ўтказилиши учун катта ёшдагилар жиддий ғамхўрлик қиладилар. Жумладан, халқ таълими вазири Ж. Ғ. Йўлдошев республика слётини ўтказиш тўғрисида махсус буйруқ чиқарди. Бу ҳужжатда барча зарурий топшириқ ва вазифалар батафсил кўрсатиб ўтилгандир. Мазкур масъулиятли тадбирнинг асосий ташкилотчилари ва ижрочилари эса республика мактабдан ташқари муассасалари — Ўқувчилар саройи, техник ижодкорлик, саёҳат ва ўлкашунослик марказлари, «Биоэкосан» ўқув-методика комплексидир.

Вазир буйруғи билан слёт тўғрисидаги низом, тадбирлар ҳамда слётни ўтказиш ташкилий қўмитаси таркиби тасдиқланди. Куни-кеча эса ташкилий қўмита раиси, халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Й. Саиджонов бошқарган ташкилий қўмитанинг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда иқтидорли болалар республика слётига тайёргарлик ва уни ўтказиш билан боғлиқ барча масалалар атрофлича қараб чиқилди, тезкорлик билан адо этиладиган аниқ топшириқ ва режалар белгилаб олинди.

Мухбиримиз.

ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ — БОШ МАВЗУ

Мирзо Улуғбек номидаги Тошкент давлат университетида Жаҳон банки иқтисодий ривожлантириш институти ишлаб чиққан Ўзбекистон Республикаси учун ижтимоий соҳа кадрларини тайёрлаш дастури асосидаги семинар иш бошлади. Унда Вазирлар Маҳкамаси қошидаги Суғурта жамғармаси, Соғлиқни сақлаш, Олий ва ўрта махсус таълим, Халқ таълими ва Маданият вазирликларидан 50 нафар ходим қатнашяпти. Семинарда республикамиздаги макроиқтисодий вазият ва ижтимоий индикаторларни, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини ислоҳ этиш муаммолари, ижтимоий соҳани молиялаштириш, аҳолига ижтимоий ёрдам кўрсатиш, меҳнат бозори, ижтимоий хизмат соҳаларида ислоҳотларнинг бориши ва унинг ҳудудий муаммолари ўрганилмоқда.

Мазкур тадбирни ўтказишдан асосий мақсад, — дейди Жаҳон банки иқтисодий ривожлантириш институти Ўзбекистон Республикаси учун ижтимоий соҳа кадрларини тайёрлаш дастури раҳбари Абдураҳим Ваҳобов, — республикамизда бозор иқтисодига ўтиш даврида ижтимоий соҳани ислоҳ этиш зарурлигини англаган ҳолда ижтимоий сиёсатнинг устивор йўналишларини таҳлил этиш, ижтимоий ислоҳни амалга ошириш механизм ва усулларини ўрганиш ҳамда уни амалга ошириш хусусиятларини раҳбар ходимларга ўргатишдан иборат. Бундан ташқари ўқув шаклидаги бу тадбир иштирокчилари ижтимоий соҳани ислоҳ қилиш борасида жаҳонда тўпланган тажрибалар билан ҳам танишадилар.

Норали ОЧИЛОВ,
«Маърифат» мухбири.

«Давлат тили тўғрисида»ги Қонун амалда

ЭШИТГАНДАН КЎРГАН АФЗАЛ

Саҳнага ўқувчилар ва боғча болалари чиқиб келишди. Улар жўр бўлиб бир қадар ширин, ғоят самимий талаффузда «Бойчечак» қўшиғини ижро этишди. Одатда кичкинтой маҳоратидан ҳайратга тушадиган воқеа иштирокчилари бу гал ижро ифодасидан мамнун бўлиб олқишладилар.

Миробод ва Яккасарой туманларига қарашли мактабгача тарбия муассасаларининг «Бинафша» ва «Бойчечак» командалари ўғил-қизларининг ўзаро баҳслари ҳам ғоят қизғин ўтди. Болалар мева ва сабзавотлар, қўғирчоқлар ва ҳайвонлар номларини тўғри айтишди, мавзуга бағишлаб шеърлар ёд ўқишда, қўшиш ва айириш каби оддий амалларни бажаришда топқирлик ва бурролик кўрсатишди. Болалар ижросидаги «Оч юзингни бир кўрайин», «Ким оладия, шугинани-я» каби ҳазил қўшиқлар, ўзбекча «бака-банг» рақси ўзига хос жозибаси билан кўнгилларни ром этди.

Бу кўринишлар пойтахтимиздаги 60-мактаб саҳнасида бўлиб ўтди. Эътибор берган кишига саҳнада болалар нутқини эшитиш қанчалик мароқли бўлса, залдаги катталар ҳолатини кузатиш ҳам шунчалик завқли эди. Сабаби — саҳнада русийзабон болалар ўзбек тилига бўлган ихлос ва иштиёқларини намойиш этишган бўлса, залда Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги «Давлат тили тўғрисида»ги Қонунни татбиқ этиш бўйича ишчи гуруҳи аъзолари ўтиришарди.

Ишчи гуруҳнинг кўчма кенгаши ана шундай илиқ таассуротлар билан бошланди. Негаки, Миробод ва Яккасарой туманларида русийзабон болаларга ўзбек тилини ўргатиш борасида амалга оширилаётган таълим-тарбия натижалари кўзга яққол ташланиб турарди. Залда намойиш этилган ўзбек тилини ўрганишга бағишлаб чиқарилган деворий газеталар, альбомлар, ранг-баранг буклетлар ва кўргазмали қуроллар ҳам шундан далолат эди.

Шундай бўлса-да, ишчи гуруҳи кенгашининг расмий йиғини ишчанлик ва талабчанлик руҳида ўтди. Йиғилишда Миробод туман халқ таълими бўлими мудири Б. Жўрақулова ва Яккасарой туман халқ таълими бўлими мудирининг ўринбосари А. Икромовнинг кун тартибидаги масала юзасидан ҳисоботлари тингланди ва муҳокама қилинди.

Ҳар икки туманда бу борада бир қанча тажрибалар тўпланган. Ўқитувчиларнинг икки ойлик курслари ишлаб турибди, ўзбек тили куни, ҳафталиги, ойлиги ўтказилмоқда, тўгараклар фаолият кўрсатмоқда, ўзбек тили хоналари бўйича танловлар одат тусига кирган. Йиғилишларни ўзбек тилида олиб бориш кўзга ташланмоқда. Боғчаларда ўзбек гуруҳлари кўпаймоқда.

Шу билан бирга ҳанузгача таълим рус тилида олиб бориладиган мактабларда ўқитувчилар етишмовчилиги мавжуд. Айрим мактабгача тарбия муассасаларида машғулотлар юзаки ўтказилмоқда, иш режаси, дастур ва услубий қўлланмалар йўқ.

Ишчи гуруҳи йиғилишида ижобий натижаларни кўпайтириш, мавжуд камчиликларни бартараф этиш юзасидан тадбирлар белгиланди.

Йиғилишни ишчи гуруҳи раиси, Ўзбекистон халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Йўлдош Саиджонов олиб борди. Йиғилишда Ўзбекистон халқ таълими вазири ўринбосари, Тошкент шаҳар ҳокимлиги халқ таълими бош бошқармаси бошлиғи Ҳамидулла Йўлдошев иштирок этди ва сўзга чиқди.

С. РАҲМАТОВ.

РЕСПУБЛИКАНИНГ ЭНГ ЯХШИ БОҒЧАСИ

Фарзанд ўстираётган ҳар бир ота-она ўз дилбандининг доимо бир олам қувонч билан яшашини, касал бўлмасдан, бемаврид ўксинмасдан камолга етишини Яратгандан илтижо қилади. Қопқора мунчоқ кўзлари Зуҳро юлдузидек порлаб турган жажжигинасига беихтиёр термулар экан, ҳаётга, ёру дўстларга, умуман жамики инсонларга янада муҳаббати ортади.

Бола эса, бутунлай бошқа, сиру синоатга тўла бир дунё. Боладек мураккаб китобни ўқий олиш осон дейсизми. Бунинг учун ота-она гўёки етук санъаткор даражасидаги қиёфага кириши керак. Болага қўшилиб ўйнай олсанг, унга қўшилиб йиғлай олсанг, қийқириб кула олсанггина исталган мевани оласан киши. Бу хусусда боғча опаларимизга тўзим берсин. Ҳали тили чиқиб улгурмаган гўдакни ҳам булбулдек сайратиб юборувчи, одамовироқ бўлиб ўсаётган боладан турли хил ҳайрон қоларли фазилатларни кашф этаётганлар ҳам ўшалар-да, ахир!..

Қарши шаҳридаги «Шўртангаз» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли «Нодирабегим» болалар ясли-боғчаси 1989 йилда ташкил этилган. Бола соғлигини сақлаш, уларни мунтазам чиниқтириб бориш боғча жамоасининг асосий мақсадларидан биридир.

Маълумки, нутқида нуқсони бор боланинг руҳий ривожланиш жараёни анча мураккаб ўтади. Шу жараённи айнан енгиллатиш мақсадида дастлабки йилиёқ боғчада 2 та логопед гуруҳи ташкил этилди. Бу гуруҳда шу кунгача 200 дан ортиқ бола нутқидаги нуқсонлар бартараф этилди.

Жамоада тиш касалликларининг олдини олиш муаммосига ҳам ўз вақтида барҳам берилган. Улар ташландиқ вагончани ҳашар йўли билан қайта жиҳозлаб, замонавий тиш даволаш хонасига айлантиришди. 1994 йилда 226 нафар тиши касалланган бола қайд этилган бўлса, олиб борилган профилактик муолажалардан сўнг бу кўрсаткич 180 тага камайди.

Боғчада «Соғлом бола» хонаси ташкил этилиши ҳам ажойиб ташаббус бўлди. Хонада доривор ўсимликлардан шифобахш ичимликлар тайёрланади.

«Мактабгача тарбия» концепциясида таъкидланганидек, «Боғча билимдон болани эмас, балки уйғун болани тарбиялаши лозим». Мужассамлашган машғулотлар эса ана шу тарбияни ҳар томонлама чуқурлаштириш имконини яратди. Боғчада уч йил аввал бошланган инглиз тили машғулотлари бугунги кунда ҳар бир тарбияланувчида хорижий тил ўзлаштириш қобилиятини ривожлантириб, кутилган натижаларни бермоқда.

Барчага маълумки, соғлом авлод яратишимизда табиатнинг роли жуда катта. Бу борада боғча ҳудудида дилларни яйратувчи гулзор, кўм-кўк боғ яратилишига эришилди. Боғча маъмурияти бу орқали болаларни табиатни севишга ўргатади. Экологик тарбия эса йил давомида табиат қўйнида олиб борилади.

Юқорида таъкидлганимиздек, болалар алоҳида бир дунё. Аниқроғи, улар— подшо. Биз эса шунчаки ижрочилар, кузатувчилармиз, холос. Бу мўъжаз дунёнинг хоҳиш-иродасига сўзсиз бўйсуниш, керак бўлганда «ҳамду сано»лар айтиш— бурчимиз. Бу бурч замирида эса тенгсиз жасорат, матонат, нафосату бокиралик, ёрқин келажак ётади.

Олимжон ҲАЙИТ.

Бизнинг суҳбат

МУАММОЛАР КЎП, ЕЧИМЛАР-ЧИ?..

Олий ва ўрта махсус таълим муаммоларини ўрганиш институтининг директори, техника фанлари доктори, профессор Анвар Саидович КАРИМОВ билан суҳбат

— Анвар Саидович, сиз раҳбарлик қилаётган институт яқинда ташкил этилди. Бунга нима сабаб бўлди? Илмий муассасалaрингиз қандай вазифаларни ўз зиммасига олган?

— Сир эмаски, илгари бошқа жабҳаларда бўлганидек, таълим соҳасида ҳам Москванинг кўрсатмаларига бўйсунардик. Миллий мустақиллигимизни қўлга киритгач, эски тартиблар ўзгариб кетди. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида худди шу соҳанинг муаммоларини изчил таҳлил этиб, уларни ижобий ҳал этишда кўмаклашадиган илмий-тадқиқот институтига эҳтиёж туғилди. Натижада илгари Республика Ўқув-методика кабинети дея аталадиган муассаса ўтган йилнинг сентябридан бошлаб Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан олий ва ўрта махсус таълими муаммоларини ўрганувчи ўқув-методик, илмий тадқиқот институтига айлантирилди. Бизнинг елкамизга юклатилган вазифалар эса институтимиз номланишидан ҳам кўриниб турибди.

— Институт ташкил этилгандан буён ярим йил ўтибди. Шу фурсат ичида қандай кўзга кўринадиган ишлар амалга оширилди?

— Эътиборга лойиқ илк ишларимиздан бири Олий таълим концепциясини яратиш бўлди. Бундан ташқари пойтахтдаги беш олий ўқув юртининг, жумладан, ТошДУ, ТошДТУ талабалари ва профессор-ўқитувчилари ўртасида социологик тадқиқотлар ўтказдик. Кузатишларимиз кўнгилдагидек натижа берди. Биз сўровлар орқали талабаларнинг ўзи танлаган соҳага қанчалик қизиқишини, ўқув-ўқитиш ишларига муносабатини, шунингдек, профессор-ўқитувчиларнинг ўз касбларига лаёқатини, орзу истакларини аниқлаб олдик. Ҳозирги кунда ўша социологик тадқиқот натижаларидан келиб чиқиб, ўқув-ўқитиш ишларига кўпгина ўзгартишлар киритяпмиз.

— Анвар Саидович, хабарингиз борки, кейинги пайтда дарсликлар муаммоси жиддий бўлиб турибди. Шу масалада Сизнинг фикрингиз?

— Дарвоқе, дарсликлар муаммоси ҳақиқатан ҳам жуда долзарб. Бироқ институтимиз жамоаси бу масалани ижобий ҳал этиш учун анчадан буён изланишлар ва кузатишлар олиб бормоқда. Мана, яқинда «Нашр ҳақида Низом»ни тайёрладик.

Низомимизга кўра, бундан буён дарслик ва қўлланмалар чоп этишда бошбошдоқликларга йўл қўйилмайди. Маълумки, шу пайтгача хоҳлаган профессор-ўқитувчилар дарслик ёзиб, ўзи ишлаётган кафедра ва институт илмий кенгашида тасдиқлатар, сўнгра вазирлик кўригидан ўтказиб, тўғридан-тўғри нашриётга топшириб юбораверарди. Ўзи истаган тиражни буюртма эттирарди. Бу ҳолда, ҳеч сир эмаски, ўша дарслик китобнинг савиясидан кўра муаллифнинг обрў-эътибори, илмий унвонлари, қолаверса, таниш-билишлари кўплиги масалани ҳал этарди.

Низомимиз бўйича эндиликда зарур дарслик ёки қўлланмани биз тавсия этган муаллифлар танлов асосида тайёрлайдилар. Чунки институт жамоаси қайси илм масканида қандай савияли олимлар борлигини аллақачон ўрганиб чиқди. Биз юқорида қайд этиб ўтган социологик тадқиқот ҳам айнан шу масалани ҳал этишда катта кўмак берди...

— Айни кунда қандай муаммони бартараф этиш устида ишлаяпсизлар?

— Маълумки, кейинги пайтда олий ва ўрта махсус ўқув юртларида кадрлар қўнимсизлиги анча сезилиб қолди. Бунга асосий сабаблар нима? Бундай нохуш ҳолнинг олдини олиш мумкинми? Биз мазкур муаммони ўрганишда хорижлик ҳамкасблар тажрибасига таяндик. Насиб бўлса, чигалликни ҳал этишда ҳам бу илғор ҳамкасбларимизнинг йўл-йўриқларидан фойдаланмоқчимиз. Ўйлаймизки, тез орада бу муаммолар бартараф этилади...

Суҳбатдош: Луқмон Бурихон.

Сиртқи дарс

9. АМИР ТЕМУР ТУЗУКЛАРИ

Дарснинг таълимий мақсади: Уқувчиларга Амир Темурнинг ижод маҳсули бўлган «Амир Темур тузуклари» ҳақида тушунча бериш. Ҳазрати Соҳибқироннинг мамлакат ва раиятни бошқарув тутумлари ва қоидалари билан таништириш.

Дарснинг тарбиявий аҳамияти: Соҳибқирон тузуклари ва Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига ҳурмат руҳида тарбиялаш.

Дарснинг жиҳозлари: Амир Темур тузуклари, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва Фуқаролик кодекслари китоблари.

Дарснинг режаси:

1. «Тузук» сўзининг маъноси.
2. Амир Темур тузуклари ва уларнинг давлатни бошқаришдаги аҳамияти.

«Тузук» истилоҳи изоҳли луғатларда тартиб ва интизом, лашкар ва мажлис ишлари йўриғи маъносида келади. Қадим туркларда «Тўра» («Тўру») ҳам дейилган. Муҳаммад Ғиёсуддиннинг «Ғиёсул-луғот»ида «Тўра — туркийда мутлақ расму қоида маъносида», дейилади. Юсуф Хос Ҳожиб ўзининг «Қутадғу билиг» асарида ҳоқон Кунтуғди номидан ёзади:

Қайу элка тэкса манинг бу тўрум,
Ул эл барча этлур таш эрса қурум.
(Мазмуни: Менинг «тўрам» қайси бир элга етса,
Ул эл барчаси яшнайди гарчи тош бўлса)

Алишер Навоийда ҳам «тўра» сўзи тартиб, қоида маъносида ишлатилади:

Тўра бирла бош уруб тут хонға,
Сарқутин бер мени бесомонға.

Шарафуддин Али Йаздий «Зафарнома»сидан маълум бўладики, 1238 йилги Маҳмуд Торобий қўзғолони муғул қўшинлари томонидан бостирилиб, қўзғолончилар қирғин қилингач, муғуллар Бухоро шаҳрини талон-торож қилмоқчи бўладилар . Аммо Чиғатой улуси қойиммақоми Маҳмуд Ялавоч бунга монеълик қилади ва «амир Қарочордан рухсат бўлмагунча Бухоро шаҳрига дахл қилманглар», дейди. Маҳмуд Ялавоч Қарочор нўйон ҳузурига жўнайди. Шарафуддин Али Йаздий ёзади: «Умаройи лашкар ба умеди он, ки жавоб албатта бар вуфқи тўра хоҳад омад, хидмати бастанд ва даст аз хароби боз доштанд» («Лашкар амирлари Қарочорнинг жавоби албатта «тўра» юзасидан бўлажаги умидида рози бўлиб, шаҳарни хароб этишдан тийилиб турдилар»). Чингизхон «Ясонома»си бўйича қайси шаҳар халқи урушда енгилса, шаҳар талон-торожга маҳкум эди. Бироқ Маҳмуд Ялавоч Қарочордан Бухоро халқига афви умумий берилгани ҳақида ёрлиғ келтиради ва шаҳарни хароб этилишдан сақлаб қолади.

Шу муносабат билан Заҳириддин Муҳаммад Бобур шундай ёзади: «Буринлар бизнинг ота-оға Ченгиз тўрасини ғариб риоят қилурлар эди, мажлису девонда, тўйу ошда, ўтурмоқда ва қўбмоқда хилофи тўра иш қилмаслар эди. Чингизхоннинг тўраси насси қотеъ (қатъий қонун) эмастурким, албатта киши анинг била амал қилғай. Ҳар кимдан яхши қоида қолғон бўлса анинг билан амал қилмоқ керак, агар ота ёмон иш қилғон бўлса яхши иш била бадал қилмоқ керак».

Дарҳақиқат, ҳазрати Соҳибқирон Чингизхон тўрасидан тамоман фарқ қиладиган тўра-тузуклар ижод қилди. Тарихда у «Амир Темур тузуклари» номи билан машҳур. Янги шароитларда ташкил этилган марказлашган давлатни ва унинг раиятини бошқариш «Тузуклари»да энг аввало, демократик асосларда давлат тузилиши, унинг ижтимоий-сиёсий аҳволи, давлат ва қўшин тузилиши, мазкур давлатнинг қўшни мамлакатлар билан бўлган муносабатлари ҳақида маълумотлар мавжуд.

«Амир Темур тузуклари бўйича давлатнинг асосини ўн икки ижтимоий тоифа ташкил этади. Амир Темур ёзадилар: «Салтанатим ишларини қонун-қоида ва интизомга солиб, салтанатим мартабасига зебу зийнат бердим. Салтанатимни ўн икки тоифага бўлиб, уларга таянган ҳолда иш юргиздим. Салтанатим қонун-қоидаларини ҳам шу ўн икки тоифага боғлаб туздим. Бу ўн икки тоифани салтанатим фалагининг ўн икки буржи ва давлатим корхонасининг ўн икки ойи деб ҳисобладим»:

1. Сайидлар, шайхлар, уламо, фозиллар (диний, ақлий, ҳуқуқий масалаларни ҳал қилишда).
2. Оқил, тажрибали ишбилармонлар.
3. Дуогўй одамлар, пирлар.
4. Амирлар, сарҳанг, ҳарбий кишилар.
5. Сипоҳ ва раият.
6. Ақлли, ишончли, сирдош кишилар.
7. Вазир, саркотиб, муншилар. Булар сипоҳ ва раият ҳақида билдириб турадилар.
8. Ҳаким, табиб, мунажжимлар, муҳандислар.
9. Муфассир, муҳаддис, тарихчилар.
10. Суфийлар, шайхлар, орифлар, кароматчилар.
11. Аҳли ҳунар, санъатчилар.
12. Савдогар, сайёҳ карвонбошилар.

Салтанатни ўз эркида сақлашда қуйидаги ўн икки тузукни баён этадилар. «Қайси подшоҳ шу ўн икки ҳуқуққа эга бўлмас экан, салтанатдан бебаҳра қолур».

1. Подшоҳ ўз сўзининг эгаси бўлсин.
2. У ҳар нарсада адолатпеша бўлсин, қошида инсофли, адолатли вазирлар сақласин.
3. Фармон чиқариш иши бутун мамлакатда подшоҳнинг ўз ихтиёрида бўлсин.
4. Подшоҳ ўз қарорида қатъий бўлсин.
5. Подшоҳ ҳукми жорий этилмоғи зарур .
6. Подшолик ишларини тамоман бошқага топшириб қўймасин, уларни ишончли ва мўътабар бир неча кишига бўлиб бериш лозим.
7. Салтанат ишларида ҳар кимдан фикр олсин.
8. Сипоҳ ва раият билан боғлиқ масалаларда бошқалар сўзу феълига қараб амал қилмасин.
9. Подшоҳ ҳайбати сипоҳу раият кўнглида шундай ўрнашган бўлиши керакки, унинг амр-фармонига ҳеч ким қаршилик қилишга журъат этмасин.
10. Подшоҳ нима қилса ўз эркича қилсин, нима деса ўз сўзида қатъий турсин. Хазина, лашкар, раият, салтанат — буларнинг бариси унинг ҳукми биландир.
11. Салтанат ишларида подшоҳнинг шериги бўлмасин.
12. Подшоҳ мажлис аҳлидан огоҳ ва ҳушёр бўлсин: улар айб ахтариб, уни ташқарига ташийдилар.

Сипоҳ сақлаш тузуги қуйидагича бўлган: жангларда суяги қотган ўн сипоҳий орасидан ўнбоши, ўн нафар ўнбоши орасидан юзбоши, ўн нафар юзбоши орасидан бир муносиб мингбоши (амири ҳазора) сайланади.

Уларнинг маоши тубандагича белгиланган: сипоҳий маоши минган оти баҳосигача бўлғай; баҳодирлар маоши икки — тўрт от баҳосича; ўнбоши сипоҳийдан ўн баробар ортиқ маош олган. Юзбоши ўнбошидан икки баробар, мингбоши юзбошидан уч баробар зиёда маош олган. Амирул-умароқ маоши ўз қўл остидагиларникидан ўн баробар ортиқ бўлган. Девонбеги ва вазирлар амирлар маошидан ўн баробар кўп олганлар. Ясовул, чоповул, қалақчилар маоши ўн минг танга.

Саййид, олим, фозил, ҳаким, табиб, мунажжим, қиссахон, хабарчи, тарихдонлардан иборат мажлис аҳли ўз ҳолларига қараб суюрғол, вазифа, маош олганлар. Уларга маоши ҳақида ёрлиқ берилган. Яна «Тузуклар»да ўғил, набира, амиру вазирлар билан муносабат тартиблари баён этилади.

Амир Темурнинг 313 нафар амири ва уларга ўринбосарлар бўлган: юз нафар ўнбоши, юз нафар юзбоши, юз нафар мингбоши. Етти нафар вазир бўлган: мамлакат ва раият вазири; сипоҳ вазири; эгасиз молу мулкни тасарруф этувчи, мерос ишлари билан шуғулланувчи вазир, салтанат ишларини юритувчи вазир. Уч нафар вазирдан иборат сарҳадлар ва тобеъ мамлакатлардаги ишлар учун давлат ҳайъати (Холиса). Яна арзбеги тайинланган.

Амир Темур қарамоқларидаги қирқ аймоқдан ўн иккитасига тамға берилган ва улар хос навкарлар ҳисобланганлар.

«Амр этдим-ки, раиятдан мол-хирож йиғишда уларни оғир аҳволга солишдан ёки мамлакатни қашшоқликка тушириб қўйишдан сақланиш керак». «Кузги, баҳорги, қишки ва ёзги деҳқончиликдан олинган ҳосил раиятнинг ўзига бўлсин».

Кимки, бирон саҳрони обод қилса ёки хориз қурса, ё бирон боғ кўкартирса, ёхуд бирон хароб бўлиб ётган ерни обод қилса, биринчи йили ундан ҳеч нарса олмасинлар, иккинчи йили раият ўз ихтиёри билан берганини олсинлар, учинчи йили эса олиқ-солиқ қонун-қоидасига мувофиқ хирож йиғилсин». «Ер эгасининг ўз ерини обод қилишга қурби етмаса Холиса унга турли асбоблар ва керакли нарсалар берсин, токи ўз ерини обод қилиб олсин. Яна амр қилдимки, хароб бўлиб ётган ерларда каризлар қурсинлар, бузилган кўприкларни тузатсинлар, ариқлар ва дарёлар устига янги кўприклар қурсинлар».

Сармояси қўлидан кетиб қолган савдогарга ўз сармоясини қайтадан тиклаб олиши учун етарли миқдорда олтин берилсин:

Агар фуқародан бирининг уй-імoрати бузилиб, тузатишга қурби етмаса, керакли ускуналарини етказиб бериб, унга ёрдам берилсин.

Яна амр қилдимки, узоқ-яқиндан бирон киши келиб, менинг мажлисимга кирар экан, қайси тоифадан бўлса ҳам, давлатим дастурхони неъматидан уни қуруқ қайтармасинлар.

«Ҳар бир мамлакат фатҳ этилгач, у ернинг гадоларини тўплаб, кундалик емиш-ичишларини бериб, уларга бирон вазифа белгиласинлар. Ҳамда барчаси тамғалансинлар, токи бошқа гадолик қилмасинлар».

Қўшни мамлакатлар билан бўлган муносабат борасида Амир Темур қуйидагича иш тутганлар: «Бирон мамлакатда жабр-зулм ва фисқу-фасод кучайиб кетаркан, қайси мамлакатда ширкат заифлашган бўлса..., аҳолиси ўз ҳокимидан озор чекса, аҳоли иттифоқлиги бузилса..., асл подшолар адолат ўрнатиб, фисқ-фасодни, зулмни йўқотиш ниятида ана шу мамлакатга ҳужум бошлаши лозим. Тангри таоло шу ниятнинг шарофати билан мамлакатни золимнинг қўлидан тортиб олиб, одилга топширади».

«Амр қилдимки, минг нафар тезюрар туя минган, минг нафар от минган елувчи кишини чопқунчи, минг нафар тезюрар пиёдани чопар этиб тайинласинларки, турли мамлакатлар, сарҳадларнинг хабарларини, қўшни ҳукмдорларнинг мақсадлари ва ниятларини билиб, ҳузуримга келиб хабар қилсинлар».

Қўшинларнинг ҳарбий сафлари тартиби оригинал бўлган: қўл (ғўл, марказ), баронғор (ўнг қанот), жавонғор (сўл қанот), ҳировул (илғор бўлинма соқчи тўдаси). Баронғорнинг ҳам, жавонғорнинг ҳам ўз ҳировул, чоповул ва шиғовули (қанот соқчи бўлинмаси) бўлган.

Амир Темур қўшинлари ҳар қандай табиий шароитда (тоғлиқ, ноҳияларда, чўлда, ёғингарчиликда) жанг олиб бориш қобилиятига эга бўлган.

Демак, Амир Темур тузуклари қадимий турк тўраси асосида тузилган, Чингиз «Ясономаси»дан тубдан фарқ қиладиган қонун-қоидалар экан. «Ясонома» кўпроқ тан жазоси турлари, қўшин тартиботи тўғрисида бўлган. Унда шаҳар ҳунармандчилиги, ўн икки ижтимоий гуруҳ борасида ҳеч нарса дейилмаган.

Амир Темур давлатни ва раиятни бошқаришнинг халқ манфаатларига мос тушадиган янги қонун-қоидаларининг кошифидир...

Бу Шаҳрисабздан чиққан саркарда —
Қудрати қуёшга солади парда...
(Мусо Ойбек).

АДАБИЁТ

1. Темур тузуклари. Форсийдан Алихон Соғуний ва Ҳабибулла Кароматов таржимаси. Т., 1991.
2. Е. И. Кычанов. Жизнь Темучкина, думавшего покорить мир. Бишкек, 1993.
3. Вернадский Г. В. О составе Великой Ясы Чингизхана. — , 1939.
4. Б. Аҳмедов. Амур Темур. Роман-эссе, Т., 1995.
5. Фома Мецопский. История Тимур-ланка. Баку, 1957.

Наим НОРҚУЛОВ,
тарих фанлари номзоди.

Таклиф

ИСЛОҲОТДА МУҲИМ ЙЎНАЛИШ

Бугунги кунда таълим соҳасида сифат ўзгаришлари юз бераётир. Умумтаълим мактаблари тизимида эса бу лицейлар, гимназиялар ташкил этиш орқали намоён бўлмоқда. Бундай лицей ва гимнизияларга қатнаш имконияти бўлмаган болалар мактабларда қолиб, ўқишни давом эттиришяпти. Бироқ улар олий ва ўрта махсус ўқув юртларига кириш чоғида лицейчилар ва гимназистлар билан рақобатлаша олмаяптилар. Шунингдек, аксарият умумтаълим мактабларини тамомлаган ўқувчилар қайси соҳага ўқишга кириш муаммосига ҳам дуч келмоқдалар. Фикримизча, бу муаммони мактаб ечиши лозим. Чунки мактаб ўз ўқувчилари келажагидан боxабар бўлиши, асосий касбга йўналтирувчи маскан бўлмоғи даркор. Бунинг учун нималар қилиш керак?

Кўндаланг қўйилган бу саволга жавоб бериш учун ўз нуқтаи назаримни баён этмоқчиман.

Даставвал ишни биринчи синфдан бошлаган маъқул. 1-синфга қабул пайтида ўғил-қизларнинг тайёргарлик даражасини текшириш ва улар қобилиятига қараб, махсус синфлар ташкил қилиш мақсадга мувофиқдир.

Ўғил-қизларни 5-синфдан бошлаб табақалаштириб ўқитиш тарафдориман. Бунда ўқувчиларнинг тест синовларида олган баллари ва қайси фандан юқори балл тўплаганига қараб, қайтадан махсус синфлар ташкил қилиш, барча фанларни яхши ўзлаштирувчи ўқувчиларни хоҳишларига кўра, улар танлаган фанини чуқур ўргатувчи синфларда, ўртамиёна ва барча фанлардан паст ўзлаштирувчи ўқувчиларни эса алоҳида синфда ўқитиш йўлга қўйилса, келажак мактаби сари қадам ташлаган бўламиз.

Ўқувчилар 9-синфни тугаллаётганларида яна тест синовлари ўтказиш ва уларнинг қайси мутахассисликка мойилликларини аниқлаш зарур. Аниқлашнинг асосий йўли — бу тест синовлари натижаларига кўра, ўқувчи энг юқори балл тўплаган 3 та фани танлаб олинади. Танланган фанлар қайси ўқув юртига киришнинг тест синови, имтиҳонига қараб мутахассисликларга ажратилади. Агар ўғил-қизлар хоҳиш билдирса, буни ўрта мактаб жараёнида ҳам давом эттириш лозим бўлади.

Махсус синфларда таълим олаётган ўқувчиларни 9—11-синфларда фақат фан ўқитиш билан эмас, уларни келажакда эгаллашлари мумкин бўлган бир неча касблар тарихи, бу соҳаларда ҳозирда кимлар ишлашлари, улар нималар билан машғул бўлишлари тўғрисида ҳам чуқур таништириб бориш керак. Ўқувчига бундай касб тайёргарлиги берилса, у мактабни битириш чоғидаёқ ўзи танлаган мутахассислиги бўйича синовларга тайёр бўлади.

Ўқишга қобилияти бўлмаган ўқувчиларни алоҳида синфларда 9-синфгача умумтаълимни бериш, 9—11-синфларда эса ҳунар-техника билим юртлари ёки умумтаълим мактаблари қошидаги ўқув ишлаб чиқариш комбинатлари орқали уларни ҳунармандчиликка йўналтириш мумкин. Энг асосийси, ўқувчиларни ўқитувчилар билан бевосита бандлигини таъминлаш, дарсларга тайёргарлик ва чуқур билим беришлари учун шароитлар яратиш, уларни моддий рағбатлантириш чораларини ҳам ўйлаб кўриш керак.

Сабохон ХУДОЙБЕРДИЕВА,
Наманган вилояти Норин туманидаги 34-ўрта мактаб ўқитувчиси.

ҲУНАР — ЗАР

Андижон вилояти Асака туманидаги Солияхон Тошлонова номли 14-ҳунар интернатида ўқувчилар таълим ва тарбия олиш билан бирга ҳунар ҳам ўрганмоқдалар. Улар вилоятнинг турли жойларидан келишган, шунинг учун шинам ётоқхона билан таъминланган ва бу ерда турли тўгараклар мунтазам ишлаб турибди. Ўқувчиларга тўрт маҳал бериладиган иссиқ овқат бепулдир.

Суратда: уста Озодбек Турсунов ўқувчиларга дурадгорлик сир-асрорларини ўргатмоқда.

Адҳамжон АБДУРАҲИМОВ олган сурат.

ИШБИЛАРМОНЛАР ЛУҒАТИ

А

АГЕНТЛИК ШАРТНОМАСИ — буюртмачи (топшириқ берувчи) билан агент ўртасида агент томонидан буюртмачи ҳисобига ва унинг номидан, муайян хизмат ҳақи эвазига бажариладиган мажбурият мазмуни ва ҳажмини аниқловчи шартнома.

АҒРЕССИВ (тажовузкор) ҚИММАТБАҲО ҚОҒОЗЛАР — капиталнинг шиддат билан ўсишини таъминлайдиган қимматбаҳо қоғозлар.

А-ДАТО — у ёки бу ҳужжат, масалан, вексель берилган сана; маълум муддатдан кейин тўланиши (а-дато) зарурлигини кўрсатади.

АДРИТУРА — 1) товар етказиб берилиши зарур бўлган жойга тўғри жўнатилганини билдирувчи атама; 2) вексель ҳаракатларида муддати ўтиб кетган ёки эътироз билдирилган векселлар тўлов учун бевосита вексель эгасига ёки унга кафиллик берувчига тақдим этилишини билдиради.

АЖИО (итал. aggio) — 1) валюта курслари ўртасидаги фарқ; 2) қоғоз пулларни металл тангаларга ёки «кучсиз» валютани «кучли» валютага алмаштиришда олинадиган комиссион йиғим (пул).

АЖИО-КОНТО (итал. conto) — кўрилган фойда ва зарар ҳисоб варағи.

АЖИОТАЖ ТАЛАБ — бозордаги шов-шув ва ваҳима таъсири остида сунъий пайдо бўладиган ва шиддат билан ортиб борадиган талаб. Бундай талаб, бир томондан, аҳоли орасида миш-мишлар тарқатиш ва реклама воситасида муайян товарларга ўта юқори баҳо бериш орқали истеъмолчи психологиясига таъсир этиш йўли билан, иккинчи томондан, товарларга бўлган ғоят катта қизиқиш, қимматчилик ва қаҳатчилик хавфи, пулни алмаштириш имконияти, ҳар хил шов-шувлар таъсирида пулдан тезроқ қутулиш ва товар захирасини кўпайтиришга интилиш оқибатида юзага келади. Ажиотаж талаб пайдо бўлса бозор нархи ошади, товарлар талашиб олинади, товар таклифи талабдан орқада қолиб, бозор мувозанати бузилади, товарлар тақчиллиги ғоят кучайиб кетади.

«АЙИҚЛАР» — қимматбаҳо қоғозлар, валюта, товарлар нархининг пасайишидан фойдаланувчи биржа чайқовчилари.

АККРЕДИТИВ (лат. accredo — ишонаман) — пул ҳисоб-китоб ҳужжати; банк мажбурияти; 1) томонлар ўртасида тузилган шартномага асосан амалга ошириладиган ҳисоб-китоб тури бўлиб, унга кўра қарз берувчи (кредитор) белгиланган муддатларда, келишилган шартлар асосида келишувда кўрсатилган банк орқали ўзига тегишли тўловни олиб туради; 2) жамғарма банкининг аҳолига кўрсатадиган хизмат турларидан бири; банк бўлимининг тегишли бир шахсга маълум миқдордаги суммани тўлаш учун бошқа бўлимларга берадиган буйруғи, махсус бланк воситасида амалга оширилади. Булардан ташқари, аккредитив турли шаҳарларда жойлашган корхона (бирлашма)ларнинг мулкий муносабатларида, халқаро ҳисоб-китобларда (айниқса, мамлакатлараро экспорт-импорт муносабатларида) кенг қўлланилади.

АККРЕДИТИВ ҲИСОБ-КИТОБЛАР — товарлар ва хизматлар учун нақд пулсиз аккредитивлар билан ҳисоб-китоб қилиш шакли. Одатда турли шаҳарларда жойлашган банклар ўртасида амалга оширилади. Товар етказиб берувчи банкдан бошқа шаҳардаги харидорнинг ўзига хизмат кўрсатадиган банкка сақлашга қўйган активлари ҳисобидан пул маблағларини олади.

АКТУАРИЙ (инг. actuary, лат. aktuarius, — тезкор мирза) — суғурта бадаллари, мукофот ва шу кабиларнинг ҳисоб-китоби билан шуғулланувчи мутахассис, иш юритувчи.

АКЦЕПТ (лат. acceptus — розилик берилган) — 1) пул, ҳисоб-китоб, товар ҳужжатларини ёки товар ҳақини тўлашга розилик ёки тўлашга кафиллик; 2) таклиф этилган шартларда шартнома тузишга розилик. Акцепт етказиб берилган товарлар ва ички ҳамда халқаро товар-пул муомаласида кўрсатилган хизмат учун ҳақ тўлаш шаклларидан бири сифатида кенг қўлланилади; 3) вексель, чек ва бошқа қимматбаҳо қоғозлар, шунингдек товар ҳужжатлари бўйича ҳисоб-китоб шакли.

Акцептда мол етказиб берувчи ташкилот маҳсулот жўнатилгандан кейин тўлаш учун талабнома варақаси ёзади ва уни ўзига хизмат қилувчи банк инкассасига топширади. Белгиланган қоидага мувофиқ, варақани акцепт қилиш ёки рад этиш олувчининг ихтиёрида булади.

Боши газетамизнинг 11-сонида.

(Давоми бор).

ЯНГИ ФИКР ДАРҒАСИ

Республика Таълим илмий-методика марказида умумтаълим мактаблари, хунар-техника ва педагогика билим юртлари учун дастур, дарслик, ўқув-методик адабиётлар яратишга бағишланган давра сухбати бўлиб ўтди. «Ҳозирги ўкувчи-ёшларни давр талаби адабиётлари билан таъминлаш муаммолари» мавзусидаги бу илмий-амалий бахсда Ўзбекистон ФА академиклари, мухбир аъзолари, профессорлар, катта тажрибага эга бўлган ўқитувчилар катнашдилар.

Кўпчиликнинг назарига тушган, замон талаби даражасида яратилган «Умумий биология» ўқув дарслиги хакида муаллифлар жамоаси рахбари, академик Ёлқин Тўракулов, РТИММ директори ўринбосари, профессор К. Норматов сўзлаб, дарслик — давлат стандарти ва ўқув дастурига мувофиқ, назарий-биологик жараёнлар, ахлокий-тарбиявий жихатлар тўлиқ қамраб олинган холда вужудга келганлигини, бу мухим нашрни тезроқ ўқувчилар қўлига етиб боришида «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни алохида эътибор кўрсатганлигини таъкидладилар.

Давра сухбатида профессорлар С. Ҳ. Носирхўжаев, И. Соифназаров ижтимоий фанлар — «Сиёсатшунослик», «Инсон ва жамият» бугунги талаба ўқувчилар учун кандай бўлмоғи хакида ўз мулохазаларини билдирдилар. Тилчи олимлар — А. Розиқов, М. Усмонова ва Т. Зиёевлар эса она тили, рус ва форс тиллари учун дастур ва дарсликларни яратиш билан боғлик долзарб муаммоларга тўхталдилар.

Давра сухбатида «Ўқитувчи» ва «Ўзбекистон» нашриётлари бош мухаррирлари И. Ахмаджонов, Б. Омонов сўз олиб, ноширлар олдида турган муаммолар, муаллифлар билан ишлаш жараёнидаги қийинчиликлар хусусида фикр-мулохазаларини баён этишди.

Давра сухбатида кайд этилганидек, Таълим илмий-методика маркази услубчиларининг хозиржавоблиги, жонкуярлиги, талаб даражаси асосида фаолият кўрсатишлари хам ўқув-методик адабиётларнинг тез ва сифатли юзага келишини таъминлайди. Шу боис ўқув-услубий адабиётларнинг янги авлодини яратишга ғоят масъулият билан караш, бу борада муаллифлар, услубчилар, амалиётчи ўқитувчилар, ноширлар ўзаро хамкорликда жиддий ишлашлари зарур.

Ўз мухбиримиз.

«ҲАСБИ ҲОЛ»НИНГ ДАРСЛИКДАГИ АҲВОЛИ

(Боши 1-бетда)

Демак ушбу маснавий жорий алифбода хулоса байтларисиз чоп этилган. Бу эса маснавий ҳақида атрофлича фикр билдириш имконини чеклайди. Кузатувимиз асосли бўлиши учун, даставвал шу пайтгача «Ҳасби ҳол» рукнидаги маснавий акс этган манбаларнинг кўрсаткич ҳажмини аниқладик:

1. 1797 — инвентарь рақамли қўлёзмада бу маснавий 93-95-варақларда ёзилган. 57 байт, 114 қатор.
2. 976— инвентарь рақамли қўлёзмадаги ушбу маснавий 128-130 варақларда акс этган. 57 байт, 114 қатор.
3. 3798 — инвентарь рақамли қўлёзмада эса 340-344-варақларда битилган. Бу ҳам 57 байт, 114 қатор.
4. Мужрим — Обид. Ғазаллар. Нашрга тайёрловчи Р. Комилов. ЎзССР Давлат Бадиий Адабиёт нашриёти. Тошкент, 1960. Бу китобда — 49 байт, 98 қатор.
5. Б. Саримсоқов. Т. Халилов, Б. Қурбонбоев Ўзбек адабиёти. Дарслик-мажмуа. 6-синф. Тошкент, «Ўқитувчи». 1993. Бу китобда — 49 байт, 98 қатор.

Юқоридаги кўрсатганларимиздан ҳам англашилиб турибдики, Р. Комилов нашрида қўлёзмадаги саккиз байт тушиб қолган. Дарслик-мажмуа тузувчилари эса маснавий матнини қўлёзмалардан эмас, айнан ана шу 1960 йилги нашрдан олганлар. «Ҳасби ҳол»нинг хотима қисми қуйидагичадир:

Кору бор ўлди нола бирла оҳ,
Ўзи ёлғиз қулиға пушту паноҳ.

Ёру аҳбоби борини кўрдим,
Ўзими бир Худога топширдим.

Кўнглим аҳбобдин малул ўлди,
Ким сўзим раду беқабул ўлди.

Дар дийдам учради манга девор,
Гул бошимга тақилди — бўлди хор.

Ё Илоҳо, ўзинг бўлиб ёрим,
Меҳрибон бўлғил охири корим.

Озим эт йўлға ҳамроҳи иймон,
Рўзи айла беҳишти жовидон.

Тушмасин бошға сояйи шайтон,
Муддао анга ғорати иймон.

Ушбу душманни айла мандан дур,
Токи бўлғай ғариби жон масрур.

Р. Комилов тайёрлаган нашрда ҳатто айрим форсий сўзлар зўрма-зўраки ўзбекчалаштирилган. Масалан, маснавийнинг 54-қаторидаги «ғамгусор» сўзи «меҳрибон» билан, 94-қатордаги «ғайри» сўзи «фақат» билан алмаштирилган. Бу эса маснавий қимматининг тушишига сабаб бўлган. Ҳолбуки, ўтмиш шоиридан қолган мероснинг бир сўзини ҳам ўзгартиришга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Р. Комилов тайёрлаган нашрдаги бу ўзгаришлар 6-синф дарслик -мажмуасига ҳам айнан ўтган.

Булардан ташқари, қўлёзмалардаги матнни жорий алифбога ўтказишда бошқа ҳар хилликлар ҳам бор. Масалан, дарсликда аслиятдаги «бандадин» сўзи «бандидин», «қарилиғ» сўзи «қариқлик», «ману бойқуш» бирикмаси «ман били бойқуш», «мани кўнгил ношод» эса «мангу кўнгил ношод», «оз» сўзи «ор», «ғамгусор» сўзи «меҳрибон», «ғайри» сўзи «фақат» тарзида ёзилган.

Демак, жорий алифбодаги 49 байтнинг бир неча қаторидаги сўзлар у ёки бу кўринишларда хатолик билан чоп этилган. Ушбу камчиликлар бўлажак нашрларда сўзсиз инобатга олиниши керак.

Мумтоз меросимиз ҳар бир намунаси мактаб ўқувчиларига аслидагидек етказилиши шарт. Бунинг учун эса дарслик ва мажмуаларга киритилган ҳар бир асар ё ундан парча бевосита қўлёзмалардан олиниши лозим.

Ғафур ЭШМОНОВ
ЎзФА Адабиёт институтининг кичик илмий ходими.

Луқма

ЎЗБЕКЧА ГАПИРАЙЛИК

Байрам кунлари яқинларимизни табриклаймиз: «Туғилган кунинг билан», «Янги йилингиз билан».

Муборак Рамазон ҳайити кунлари ҳамманинг оғзида бир сўз: «Ҳайитингиз билан», «Ҳайитингиз билан»...

Ўйлаб қолдим. Фикрлашимиз, юриш-туришимиз у ёқда турсин, ҳатто сўз ясашу гап қурилишимиз ҳам русчалашиб кетгани алам қилди менга. Юқоридагилар «С праздником»нинг сўзма-сўз нусхаси, холос-ку. Ёки овқатланиб ўтирсангиз, маданиятлиларча «Ёқимли иштаҳа» деб қўйишади, «приятного аппетита»ни ўзбекчага кўчириб. Гарчи «ош бўлсин» деган чиройли жумла бўлишига қарамай. Ўзбек тилига қилинган бундай ўрисона ўгирмалар бир талай...

Хуллас, ҳайит кунлари «Ҳайитингиз муборак бўлсин!» деган сўзларни жуда орзиқиб кутдим. Лекин жуда кам эшитдим. Шу боис, газета орқали ўзим айта қолай, дедим:

«Ҳайитингиз муборак бўлсин, азизлар!»

А. МУХТОРОВ.

Ойина

«БОР-ЙЎҒИ ШУ ЭКАН-КУ!»

Яқинда Янгиер шаҳрига йўлим тушиб, бир танишимникига қўндим. У шу ердаги 1-ўрта мактабда она тили ва адабиётдан дарс беради.

«Келганингиз жуда яхши бўлди-да, — деди у хушҳол, — эртага тил-адабиёт ўқитувчилари метод бирлашмасининг йиғини бизнинг мактабда ўтади. Менинг ҳам «очиқ дарс»им бор. Балки қатнашиб кетарсиз?»

Бупти, дедим.

Эртаси куни мактабни сураб-суриштириб, топиб бордим. Лекин кечикибман. «Очиқ дарс» аллақачон бошланган экан. Ҳозир чиқиб қолишади, кирсангиз ҳам булади, дейишди, мени йиғинга келган ўқитувчи, дея гумон қилиб. Майли, кута қоларман, дедим. Ва йўлакда осилган турли суратлару ёзувларни кўздан кечира бошладим: аксарият ёзувлар, ҳатто, дарс жадвали ҳам рус тилида. Ҳовлига энди чиқай деб турганимда, қўнғироқ чалиниб қолди.

Шундай қилиб, танишимнинг дарсига киролмадим. Лекин режа бўйича яна битта «очиқ дарс» қўйилган экан. Адабиётдан.

Ўқитувчилар тўпига қўшилиб, синфга кирдим. 8-синфда адабиёт дарси. Муаллима — ёшгина. Кейин суриштириб билишимча, эндигина иккинчи йили дарс бериши экан.

Дарс бошланди. Нигоҳлар муаллимага қадалди. Ёнимда ўтирган аёл (бошланғич синфда дарс беради, шекилли) ўқувчиларининг дафтарини текширишга тушди.

Машғулотга пухта тайёргарлик кўрилгани шундоқ билиниб турибди (албатта, ёш муаллима учун бу катта синов-да!). Мавзу — «Фурқатнинг ҳаёти ва ижоди ҳамда «Сурмадин кўзлар қаро...» ғазали». Дарс анча жозибали ўтилди. Бугунги кун дарсида урф бўлган барча воситалар қўлланилди. Умуман, дарсда зерикмадим. Маъмуржон Узоқовнинг Фурқат ғазали билан айтилувчи ашуласига маҳлиё бўлиб, дарс тугаганини ҳам сезмай қолибман. Ўқувчилар чиқиб кетишди. Ўз-ўзидан маълумки, энди муҳокама бўлиши керак. Икки «очиқ дарс» муаллифлари бир чеккада қимтиниб, тажрибали ўқитувчилардан йўл-йўриқлар кутиб ўтиришибди. Ўртага метод бирлашма бошлиғи чиқди.

БОШЛИҚ: мана, икки ёш ўқитувчининг дарсини кўрдик. Баъзи жузъий камчиликларга қарамай, менимча, дарслар қониқарли. Сизларда қандай фикрлар бор, ўртоқлар?

ОВОЗЛАР: Маъқул, маъқул.

БОШЛИҚ: Бўлмаса, бугунги йиғинимизни тугатсак.

Шу билан тамом. Барчалари шошқин чиқиб кетишди.

— Бор-йўғи шу экан-ку, — деди ёш муаллима енгил тин олиб, — мен бир ҳафта ухламай тайёрланган эдим...

* * *

Бўлган гап шу. Барчамиз кўникиб кетган, оддий воқеа. Лекин ушбу арзимас ҳолат ёш муаллима юрагига Лоқайдлик уруғини ташлаб кетмадимикин?

Асқар ШОКИР.

Байтингга бир бора қувушган ҳарлаб,
Такрорлаб кетгуси маҳшаргача то.
Қаратиб турибсан бу ён не ажаб,
Милярд мартабали жаҳонни ҳатто, —

дейди ҳассос шоиримиз Абдулла Орипов. Дарҳақиқат, буюк бобомиз Алишер Навоийнинг шеърий хазинаси асрлар оша адабиёт кўкида айрича нур таратиб, жилваланиб турибди. Бу — улкан салоҳият ва тенгсиз тафаккур самараси. Биз шундай салоҳият ва тафаккурнинг исботи сифатида Навоий ҳаётидаги бир лавҳага эътиборингизни қаратмоқчимиз. Гап Ҳиротда вақтни ўлчайдиган асбоб-соатнинг яратилиши ва унда Навоийнинг роли ҳақида боради.

Мозийдан садо

НАВОИЙНИНГ СОАТИ

Аввало, соат ҳақида. Соатда ўзгармас даврий жараёнлар — Ернинг айланиши (Қуёш соати), маятник ва электромагнитли соат), камертон (камертонли соат), кварц пластинкалари тебранишидан (кварц соати), атомларнинг бир энергетик ҳолатдан бошқа бир энергетик ҳолатга ўтишидан (квант соати) фойдаланилади.

Дастлаб, қуёш соати бўлган. Милоддан аввалги иккинчи минг йилликдан сув соати юзага келган. Механик соат ҳақидаги илк маълумотлар олтинчи аср охирига тўғри келади. Замонавий механик соатни 1657 йилда Ҳолланд физиги ва математиги Христиан Гюйгенц (1629-1695) яратган. Энди Ҳазрат Навоийга мурожаат қилайлик. Бобокалон шоиримизда шундай мисра бор:

Йигирма тўрт соат кеча-кундуз.

Яна мана бу фактга эътибор беринг. Астрободдан Ҳиротга қайтган шоир «илми жарри сақил» («Механика») дан маълумот соҳиби бўлган Мирак Наққошга соат ясашни ишониб топширган. Шоир соатнинг аҳамиятини, унинг инсонлар учун фойдалигини устага сўзлаган. Бирмунча вақт ўтгач, Мирак Наққош ясаган соат махсус жойга қўйилган. Соат — кўринишда катта қути бўлиб, унинг ичидаги шакл қўллаларидаги таёқчаси билан ноғорани уриб турган. Ўша пайтларда ўн икки ёшлар чамасидаги Ғиёсиддин Муҳаммад Хондамир соатни яхши эслайди. Кўриниб турибдики, Навоий даврида ҳам соат бор экан.

Ушбу далиллар Алишер Навоийнинг нафақат саноеъ нафиса (нафис санъатлар)ни, балки аниқ фанларни ҳам чуқур билганлигининг исботидир.

Меҳри ҲИКМАТУЛЛАЕВА,
Янгийўл туманидаги 53-ўрта мактаб ўқитувчиси.

Хондамир

«ҲАБИБУС-СИЯР»

Одиён ороли — Бошқар дарёсида ва еттинчи иқлимида жойлашган. Ниҳоят аҳолиси кўп, обод ва маъмурдир. Узунлиги ва эни 160 фарсах келади. «Ажоибулбулдон»да келтирилишича, бу оролда ниҳоят катта дарахт бўлиб, қуёш ҳамал буржига етганда, ҳар ким дарахтга савол бериб сўраса, шунга яраша жавобини олган. Яна бу оролнинг ғарбий қисмида тўрт орол бўлиб, ҳар қайсисининг 50 фарсах узунлиги ва эни бўлган. Шундан икки оролда эркаклар, иккитасида аёллар яшаган. Уларнинг орасида 35 фарсахлик дарё бор. Эркаклар муайян вақтда кемага ўтириб, аёллар томон борганлар ва улар билан суҳбат қурганлар. Орадан вақт ўтиб, аёллар ўғил бола туғсалар, эркаклар оролига олиб бориб берганлар, қиз туғсалар ўз оролларида олиб қолганлар.

Қомрун ороли — Чин денгизида. У оролда Гарк деб аталадиган жонивор бор. Гаркнинг пешонасида узунлиги бир газ келадиган шохи бор. У шохни кесиб олсалар, кесилган жойида карнайга ўхшаш сурат вужудга келади.

Каллаи сарира ороли — Машриқ томонда устиво чизиғи шу орол орасида ўтади. Қалайи кони жуда кўп. У ерда говмушларни ютиб юборгувчи аждаҳолар бор.

Ланкоёнус ороли — у ерда яшовчи аҳолининг барчаси яланғочдир. Агар бирон мусофир уларнинг қўлига тушса, овлаб уни томошақилишга киришадилар.

Ролийл ороли — Хазар (Каспий) денгизидадир. Унда шундай дарахт борки, унинг томири заҳарли илон чаққанда даволик вазифасини ўтайди. Унда думсиз гомишлар бўлади. Бу ерда бўйи тўрт қарич келадиган одамлар бўлиб, уларнинг сочлари қизилдир. Бу одамлар доимо яланғоч юрадилар ва кийим киймайдилар ва уларнинг сўзларини тушуниб бўлмайди. Бу одамларнинг сочлари калта, асосан дарахт устида яшайдилар. Бу оролда махсус одамлар бор, улар сувга тушиб қайиқларда сайр этадилар, узоқ жойлардан қайиқ топиб келадилар.

Ақориб ороли — Хазар (Каспий) денгизни ҳудудидаги орол. Бу оролда катта чаёнлар кўп. «Жаҳоннома» муаллифининг ёзишича, аниқ кўрган кишининг айтишича, у чаёнларнинг катталиги туячалик келган.

Сарандеб ороли —жуда катта орол, унинг масоҳати етмиш фарсахга етмиш келади. Унда баланд тоғ бўлиб, Одам алайҳсалом ҳазратларининг оёқ излари мавжуд. Кемадаги одамлар жуда узоқ-узоқлардан у тоғни бир неча кунлик йўлдаги масофадан ҳам кўрадилар. У ерда шунчалик кўп ёмғир ёғадики, одамнинг оёқ изи ўша заҳотиёқ ювилиб кетади. Бу тоғда қизил, сариқ, кўк ёқутни топиш мумкин. Бу оролнинг айрим анҳорларидан олмос ҳам олишади. Ариқларидан эса биллур ҳам топилади. Одамга ўхшаш ҳайвонлар ҳам бор. Қадимда Сарандеб оролида жуда бой подшоҳ бўлиб, унинг учун кемалар билан Ироқдан шароб олиб келишган.

Масло ороли — бу оролда филфил (қора мурч донасига ўхшаш мева берувчи ўсимлик) жуда кўп. Айтишларича, филфилнинг поясида катта барг бўлиб, ёмғир ёғиши билан у барг филфил бошоқларини бекитади, гўё унинг доналарини намликдан асрайди, ёмғир тўхташи билан барг бошоқни яна очиқ қолдиради ва кичраяди.

Зангбор ороли — Занжи дарёси ҳавзасида. У оролда оқ танли ҳабаш (занжи)лар яшайдилар. Уларнинг қошкиприклари, бутун аъзолари ҳам оқ бўлиб, баданларидан ҳатто битта ҳам қора хол бўлмас.

Маввол ороли — Форс денгизида жойлашган. Гоҳ-гоҳида агар бу денгиз ошиб-тошса, қирғоққа катта балиқларни чиқариб ташлайди. Ўша йили орол аҳолиси жуда маишат билан кун ўтказишади. Чунки у балиқни олиб қайнатадилар ва унинг ёғини заҳирага олиб қоладилар. Бу балиқлардан шунчалик кўп ёғ олинадики, бутун орол аҳлининг кечалари таълим олиши учун чироққа мой, рўзғорда ишлатиш учун ҳам етарли бўлади. Олинган ёғ чўпдан ясалган идишларда сақланади.

Қибрис (Кипр) ороли —Африқия (Ўрта ер) денгизида жойлашган. Унинг радиуси 63 фарсахдир. У ерда одам шаклидаги ҳайвонлар мавжуд, бироқ унинг боши ва қулоғи бошқачароқ.

Ёқут ороли — қирқ фарсахга қирқ фарсах масофатга эга. У ерда бутхона бўлиб, жуда катта бут ўрнаштирилган. Айтишларича, ким агар мазкур бутхонага етса, унга ҳажжи акбар» қабул бўлар экан. «Убдаи асном» ақидасига кўра мазкур бут ҳар йили бир марта қонталаб бўлади. Ҳар йили шу муддат етганда, бир ғарибни топиб, қўл-оёғларини боғлаб бутхонага — бут олдида қолдирганлар. Эрталаб бутхона эшигини очганларида уни ўлик ҳолда кўрганлар. «Ажоибулбулдон» муаллифининг ёзишича, ҳижрий йил ҳисоби 700 га етганда, бир мусофир сайр этиш учун ўша оролга борган эди. Бутпарастлар ўзларининг мавжуд одатларига биноан уни ҳам қўл-оёғини боғлаб бутхонага ташлаганлар. У мусулмон калломуллони ёд билган қори бўлиб, бутун кечаси билан «Қуръон» тиловотига шуғл этган. Эрталаб кофирлар бутхона эшигини очиб қарасалар, мусофирни тирик ҳолда кўрадилар. Бутпарастлар жуда ҳайратга тушадилар ва худойимиз бу мусофирни ўлдирмабди, деб унинг бошларидан жуда кўп жавоҳирлар сочдилар. У мусулмон уларнинг орасида шу боис жуда обрўли кишига айланди, у юртда унинг айтгани-айтган, дегани-деган бўлди...

Охири. Боши газетамизнинг 3, 5, 8, 9, 11 ва 13-сонларида.

Форс тилидан филология фанлари номзоди, доцент Ҳасан ҚУДРАТИЛЛАЕВ таржимаси.

Хуллас...

ҲАМИЯТИ ҚИММАТГА ТУШДИ

Уфа шаҳрида нотайин киши ўн бир ёшли мактаб ўқувчисига юз минг рубл бериб, эвазига бир кимсанинг бетига тупуришни илтимос қилди.

Кимса — уч йил Шимолда ишлаб келган, емай-ичмай пул йиғиб, машина олган киши экан.

Мана, яп-янги «Жигули» светофор қаршисида тўхтади. Четда пойлаб турган бола югуриб келди-да, аввал машина ойнасига, сўнг эса бақрайиб қолган ҳайдовчи юзига «боплаб» тупурди ва «урра» қочди. Ҳамияти оғринган машина эгаси туша солиб, уни қува кетди. Юз мертча югурмай, калитни «Жигули» да қолдиргани эсига тушди-ю, орқасига қаради. «Тойчоғи» бегона чавандоз»ни миндириб, елиб кетар эди.

ЎҒЛИНИ ЙЎҚОТИБ, НАБИРАСИНИ ТОПДИ

Қозон шаҳри ички ишлар бошқармасига ўрта яшар, юзига (қариликнинг эмас) ичкиликнинг нуқси уриб қолган аёл мурожаат қилиб, трамвайда унутиб қолдирган... ўғлини топиб беришларин сўраб, тавалло қилди.

Ажабланарлиси шундаки, бу йўқотиш кеча ёки ўтган куни эмас, балки йигирма йил олдин содир бўлган. Она синглисининг «сен ўз болангни ўлдиргансан» деган таънасидан кейингина ўғлини эслаб қолди. Ва айбдор эмаслигини исботлаш учун қидирув эълон қилди. Қидирув ижобий тугади. Бола (йигит десак тўғрироғ бўлар) топилди. У яхши бир оилага ўғил қилиб олинган эди.

Яқинда она-бола учрашишди. Ўғил ўз ўғлини етаклаб паришонхотир она қошига пешвоз чиқди.

ОЙИНГ ЎН ТЎРТИ ҚОРОНҒУ

Бир пайтлар, ер қолиб, осмонни ўзлаштириш авж олган «урҳо-ур» даврларда Америка фазогирлари Ойдан бир қоп тупроқ олиб келишган эди.

Яқинда унинг ичидан бўйи қарийб ярим метрлик металл ҳайкалча чиқди. Ҳайкалча аёл чеҳрали фаришта тимсолида. Сочлари кифтига ёйилган. Икки елкасидан қанотлар чиқиб турибди. Уларнинг учларида эса локатор антенналарига ўхшаш ўсимталар бор. Аниқланишича, ҳайкалча ясалган метал Ер юзида учрамайди. Кимёвий таҳлилнинг дарагига ишонсак, ушбу одамсифат сиймо бундан 200 минг йил олдин ясалган.

Американинг «Нью-Йорк таймс» газетаси мазкур хабарни берди ва қуйидаги хулосани илова қилди: биринчидан, қадим-қадимда Ойда ҳаёт ҳукм сурган, Иккинчидан, Ой аҳолиси ерликлардан анча олдин динга эътиқод қилишган.

ЎТГАНЛАР РУҲИНИ БЕЗОВТА ҚИЛМАНГ

XX асрнинг энг буюк археологик кашфиёти 1974 йилда Хитойнинг Сиан шаҳри яқинида топилган мақбара, деб ҳисоблашмоқда, шу соҳа мутахассислари.

Гап шундаки, Хитой императори бўлмиш Цин Шиҳуан ва унинг бир неча фуқаро ҳамда аскарлари жуда яхши сақланган.

Яна айтишларича, қабрга майитлар билан биргаликда катта хазина ҳам кўмилган.

Ҳозирча қазиш ишларини жадал олиб боришнинг имкони бўлмаяпти. Чунки, мақбаранинг «нозик тузоқ»лари унга тушган одамни тирик чиқармаяпти. Бунинг сири ҳақида бош қотириш олимларга ҳавола. Лекин биз демоқчимизки, ҳар ҳолда ўтганлар руҳини безовта қилиш Яратганга ҳам ёқмайди.

ана шунақа гаплар

Анвар ОБИДЖОН

АЛИШЕР ИЛА ҲУСАЙН

ёки уч доно ва ўғри

ҚАЛАНДАР:
Бу кулфатга тайёр чорани
Ҳадислардан керак изламоқ.
Бош шарт — ҳар ким ўз нафсин
эмас,
Жамоанинг ризқин кўзламоқ.
Болаликда эргаш китобга,
Ёд ол, сўраб уқмоққа тириш.
Чиниқ, тоблан, фикрингни шоху
Танангни қул қилмоққа эриш.
Ўсмирликда кузат, ибрат ол,
Оқил, тошқўл устоз топ, чида.
Ҳунар орттир, кашфга интил,
Орзуйингдан яса маъбуда.
Ўрган ҳатто душман тилин ҳам,
Фарқлаб улгур не фойда-зиён.
Ҳар мушкулда ишон ўзингга,
Ҳар юмушда Оллоҳга таян.
Йигитликдан лаҳадга қадар
Лафзинг узра посбонликда тур.
Тижорат қил, дунёни тани,
Ариқ чиқар, йўл оч, шаҳар қур.
Зеҳн, идрок, ахлоқни пишит,
Ҳарб машқида унут санамни.
Эркакмисан, олим бўлсанг-да
Ханжар ўйнаб йўнгил қаламни.
Тобеъликда чиранма бевақт,
Чақнаса бас кўзларинг дардлик.
Алпомишдан ўзганингда ҳам
Баланд турсин шаҳдингдан мардлик.
Кечир жоҳил бўлса юртдошинг,
Қўлингни тий қонли ҳар баҳсдан.
Ўз миллатинг бошланишин бил
Ёнингдаги иккинчи шахсдан.
Қаноатда ўрнак бўл ўзинг,
Адолатни ўзингда ушла.
Фидоликни ўзингга буюр,
Жафоларни ўзингдан бошла:
Кучни эш қил ақлу меҳрингга,
Ожизни суй, зўрни сизлаб бук.
Болангга ҳам ўргат борингни...
Шунда ҳеч вақт енгилмайди турк.
АЛИШЕР:
Уринмаган бирон домламиз
Ҳадисларни бундай шарҳлашга.
ҲУСАЙН:
Ғўр эканмиз миллатдошликни
Диндошликдан узиб фарқлашда.
Бу дарсингиз чиқмас ҳеч ёддан...
АЛИШЕР:
Маъзур тутинг, қайдансиз, тақсир?
ҚАЛАНДАР:
Мен Қаландар Марғилонийман,
Онгли ғофил, қўш кўзли басир.
(Ҳазин жилмайиб)
Ўзи жулдур, сўзи шоҳона
Бу чол ким деб қотар бошингиз.
Булут нега булутлигини
Тушунгайсиз ўтиб ёшингиз.
ҲУСАЙН:
Ёшмиз, аммо гўдак эмасмиз,
Сездик — тарки дунё қилгансиз.
ЎҒРИ:
Кўнгилни бир очворинг, устоз,
Нималардан тўйиб-тўлгансиз?
ҚАЛАНДАР:
Нималардан дейсан-а, нодон,
Ҳали ҳеч ким бахтга тўймаган.
Сабрни ғам-андуҳ тўлдирар,
Бефарқликни иймон суймаган...
(Бироз жимиб қолади)
Эшонзода бўлганим боис
Сура ёдлаб қотди жиш этим.
Ном қозониб келгач Кўккентга[1],
Энг довруқли мударрис эдим.
Саройларда қилдим маъруза,
Ортаверди мурид, таъзимлар.
Бир мени деб тузиларди гоҳ
Байрамсимон тўкин базмлар.
Қайтаётиб бир куни айшдан,
Билмай туртиб, йиқдим гадони.
Умринг узоқ бўлсин, дедию
Жилмайди у, узилди жони.
Даъвогарин ризо қилай деб
Ҳамён ушлаб роса қидирдим.
Топилмагач бирон қондоши,
Ўзим йиғлаб, ўзим кўмдирдим.
Кўп ўйладим: нечук у жунун
Хушнуд дуо қилди қотилин?
Ахир гоҳи уламодан ҳам
Ёвлик кўрдим... оғритмай дилин.
Бу ўйлардан бошимда ногоҳ
Чақнади энг олий тушунча:
Қанча яқин борсам кибримга,
Ҳақдан узоқ кетибман шунча.
Ҳақдан узоқ — халқдан-да узоқ,
Хирс қўйибди «Мен»им ўзимга.
Кафш остида инграб ётганлар
Чалинмабди сархуш кўзимга.
Идрокласам, ўша жандалар
Пок руҳларнинг эҳроми экан.
Бири Халлож[2], бири Қул Аҳмад,
Ё Боязид Бистомий экан.
Шу бўлди-ю, жирканиш туйдим
Текин ошу заррин чопондан.
Бой-бойлар кўринди шайтон,
Ҳазар қилдим ҳаттоки хондан.
ҲУСАЙН:
Дерлар: шоҳга итоат жоиз,
У — худонинг ерда сояси.
ҚАЛАНДАР:
Қулдан кўра хўжага кўпроқ
Тааллуқли бу оят ғояси.
Энг аввало шоҳга юклар бу
Халққа меҳр, одиллик бурчин...
АЛИШЕР:
Бизда нуқул халққа айтурлар,
Кўпроқ эгиш, қўрқитиш учун.
ҚАЛАНДАР:
Мушоҳаданг ҳайратли, бўтам,
Тангрим толеъ, мартаба берсин.
(Болаларнинг елкасидан кучиб)
Бечора турк истак-ҳаваси
Ушалганин сенларда кўрсин.

———

1. Қўқон.
2. Мансур Халлож.

Боши газетамизнинг 10, 11, 12 ва 13-сонларида.

Давоми бор.

С. Раҳимов туманидаги мактабларни озиқ-овқат билан таъминловчи комбинат хусусийлаштирилди. Ҳозирда «Жанговар» номи билан фаолият кўрсатаётган ушбу комбинат ходимлари тумандаги 33-мактабнинг озиқ-овқат ва қандолат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларини қондириб келмоқда. Шу кунларда комбинат ходимлари, туман ҳокимияти ва халқ таълими бўлими мактаб ўқувчиларини талон бўйича овқатлантиришни йўлга қўйди.

— Болалар кўчадан текширувдан ўтказилмаган ҳар хил егуликларни истеъмол қилишади. Эндиликда эса буни олди олинди, — дейди комбинат бошлиғи Раҳматилла ака Маҳмудов. — Ошпазларимиз 12 турдаги нонушта, 6 турдаги овқатлар тайёрлашмоқда.

Суратларда: 1. Қандолатчилик цехи бошлиғи Фахриддин Ҳакимов доимо маҳсулот сифати хусусида қайғуради.

2. Қандолатчи Қизлар Лола Ҳайдарова ва Ойгул Жўраевалар маҳсулот тайёрлаш жараёнида.

Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ олган суратлар.

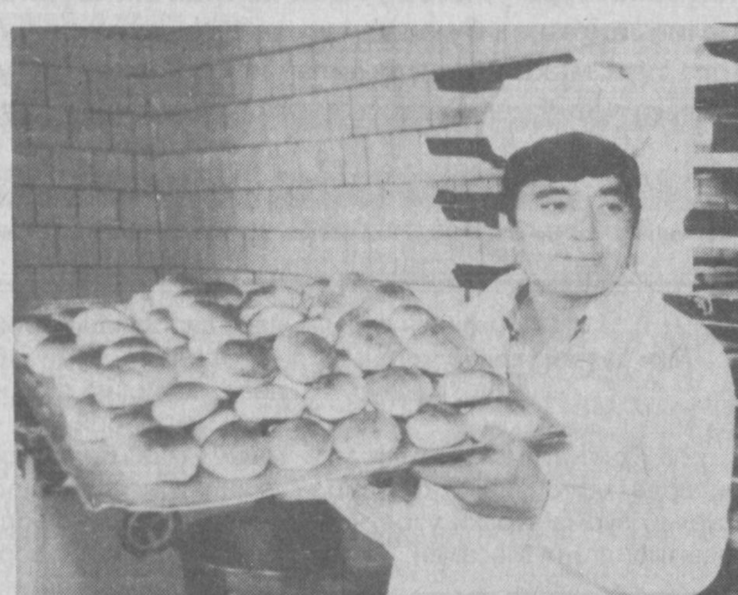

Диққат, эълон

«ПЕДАГОГИК ТЕСТЛАРНИНГ ЭНГ ЯХШИ МУАЛЛИФИ» РЕСПУБЛИКА ТАНЛОВИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази, «Маърифат» ва «Учитель Узбекистана» газеталари таҳририятлари педагогик тестлар банкини сифатли шакллантириш, юқори малакали тест тузувчиларни аниқлаш учун қуйидаги ўқув фанлари бўйича «Педагогик тестларнинг энг яхши муаллифи» республика танловини эълон қилади.

Танлов иштирокчилари кўрсатилган муддатда ҳар бир фан бўйича 50 тадан кам бўлмаган миқдорда тузилган тест топшириқлари қўлёзмасини ДАВЛАТ ТЕСТ МАРКАЗИГА юборишлари лозим:

- *она тили ва адабиёти (ўзбек, рус, қорақалпоқ тилларида);*
- *математика;*
- *физика;*
- *химия;*
- *биология;*
- *тарих;*
- *география;*
- *чет тили (инглиз, немис, француз тиллари).*

Танловда амалда тест тузувчи ҳар бир киши иштирок этиши мумкин.

Ҳар бир тест топшириғи махсус тузилган топшириқ ва унинг бешта жавобидан иборат бўлади. Жавоблардан фақат биттасигина тўғри бўлиши ва тўғри жавоб биринчи қилиб ёзилиши зарур.

Танлов иштирокчиларининг қўлёзмалари муаллифларига қайтарилмайди.

Танлов иштирокчилари айрим қоғозда ўзи ҳақидаги маълумотлар: фамилияси, исми, отасининг исми; иш ёки ўқиш жойи ва эгаллаб турган лавозими; яшаш жойининг почта адресини ёзиши лозим.

Танлов ғолиблари билан Давлат тест маркази меҳнат шартномаси тузади; улар тузган тест топшириқлари тест топшириқлари банкига киритилади; педагогик тестларнинг энг яхши муаллифларини тақдирлаш учун ҳар бири 1500 сўм миқдорида 10 та пуллик мукофот жорий қилинади.

Танлов муддати 1996 йилнинг 21 февралидан 15 июнигача.

Бизнинг манзилимиз: 700100, ТОШКЕНТ Ш., БОБУР КЎЧАСИ 22-А УЙ ДАВЛАТ ТЕСТ МАРКАЗИ.

Республика мактабгача тарбия ходимларининг малакасини ошириш бўйича доимий ишлаб турувчи Республика курсида 1996 йил 1 — 30 март ойида навбатдаги курслар ўзбек ва рус тилларида ишлай бошлайди.

Унга қуйидаги соҳаларнинг мутахассислари таклиф қилинади:

I. Мактабгача тарбия муассасаларининг мудиралари;

мактабгача тарбия муассасаларининг услубчилари.

1.III — 30.III. 1996 йил.

II. Мактабгача тарбия муассасаларининг мусиқа раҳбарлари.

1.III. — 23.III. 1996 йил.

Курсга келган тингловчилар бепул ётоқхона билан таъминланадилар ҳамда йўл харажатлари ва суткалик ҳақлари курс ҳисобидан тўланади. Курс қошида боласи билан келадиган тингловчилар учун болалар хонаси ҳам мавжуд.

26 кунлик курсга келган тингловчилар санатория ва курорт варақалари билан институт қошидаги санаторий-профилакторийга 1 — 3 марттача қабул қилинадилар.

Манзилгоҳимиз: Тошкент шаҳар, С. Раҳимов тумани,

Саидов кўчаси, 6-уй. Студентлар шаҳарчаси.
Телефонлар: 46-98-04. 46-90-94

Фанимиз фидойилари

ОЛИМНИНГ ОЙДИН ЙЎЛИ

Бундан роппа-роса ўн икки йил аввал, қаҳратон қиш кунларнинг бирида ёш олим Абдуқаҳҳорнинг не-не эзгу ният ва умидлар билан Тошкентда эккан илм дарахти олис шимол ўлкасидаги азим шаҳар Ленинградда гулга кирди. Шунда бу навқирон мутахассис Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг математика факультетини битиргач, меҳнат фаолиятини шу билим масканида яна давом эттириб, илмнинг этагидан тутиб хато қилмаганини чуқур ҳис этди. Ўшанда у А. Герцен номидаги Ленинград давлат педагогика институтити қошидаги махсус кенгаш йиғинида «Бўлажак математика ўқитувчисини ўрта мактабда амалий математика ва программалаштиришни ўқитишга тайёрлаш методикасини такомиллаштириш» деган мавзу бўйича диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, педагогика фанлари номзоди илмий даражасига эга бўлди. Шундан сўнг, яъни ёш олим Абдуқаҳҳор Абдуқодировнинг узоқ шимолда гулга кирган илм дарахти ўзимизнинг иссиқ юртда мўл-кўл ҳосил бера бошлади.

Абдуқаҳҳор ака шу кунгача 130 дан ортиқ илмий-методик қўлланмалар, дарсликлар, оммабоп китоблар ёзди. Дарвоқе, бу илмга ташна, тиниб-тинчимас инсон 1990 йилда «Физика-математика ўқитувчиларини тайёрлашни жадаллаштиришнинг назарияси ва амалиёти» мавзусида докторлик ишини ҳам ёқлади.

Профессор Абдуқаҳҳор Абдуқодиров ўзининг бутун илмий фаолиятини, асарларининг ғоясини бугунги куннинг энг долзарб муаммосига бағишлади, десак хато қилмаймиз. Зеро, устоз яратган информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари, сонли услублар, ўқитишнинг техник воситалари каби курсларга доир дарсликлар, ўқув қўлланмалари ҳозир республика олий ва ўрта махсус ўқув юртларида муваффақият билан қўлланилмоқда.

Биз профессор Абдуқаҳҳор Абдуқодировни эллик ёши билан чин кўнгилдан қутлаймиз, унга педагогик, ва илмий фаолиятида янгидан-янги муваффақиятлар тилаймиз.

Алишер НАЗАРОВ.

Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси Собир Раҳимов тумани халқ таълими бўлими ҳамда туман касаба уюшмаси 24 - меҳрибонлик уйи раҳбари **Холида КАРИМОВАнинг** бевақт вафот этганлиги муносабати билан унинг оила аъзолари ва яқинларига ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги жамоаси Ҳунар таълими ходимлари малакасини ошириш республика институти ректори Рифқат Гайнутдиновга онаси **Сажида ГАЙНУТДИНОВАнинг** вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ма'рифат
ТАЪСИС ЭТУВЧИЛАР:
Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси.

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 20.
Рақам ва далилларнинг ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.
МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб — 36-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 36-55-58.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.
Навбатчи: Луқмон Бўриев.

ИНДЕКС: 64595 Буюртма Г.-081. Ҳажми 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-2 босишга топшириш вақти — 20.00. Топширилди — 20.00. Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Тиражи — 36 385.
1 2 3 4 5 6